Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Národní hospodářství

ANALÝZA DOPADŮ PŘÍMÝCH ZAHRANIČNÍCH INVESTIC REALIZOVANÝCH VE ZLÍNSKÉM KRAJI V OBDOBÍ 1999 – 2009

bakalářská práce

Autor: Ladislav Mlčák
Vedoucí práce: Ing. Nikola Krejčová
Rok: 2012

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Ladislav Mlčák

V Praze, dne 28. 5. 2012

Poděkování

Tímto bych velmi rád poděkoval Ing. Nikole Krejčové za odborné vedení, cenné připomínky a věnovaný čas při psaní této bakalářské práce.
Poděkování také patří zástupcům sledovaných firem, kteří poskytli své odpovědi v rámci empirického šetření.

Abstrakt

Příliv přímých zahraničních investic přináší širokou škálu možných efektů, které s ním souvisí. Tato práce se zabývá dopady působící na region, konkrétně na Zlínský kraj. Cílem práce je na základě výsledků empirického šetření zahraničních firem v tomto regionu nalézt dopady, které tyto firmy svým působením v regionu přináší. Nejprve jsou PZI řešeny zejména z teoretického hlediska, ve kterých jsou prezentovány obecná východiska zabývající se PZI, která poskytují široký náhled na tuto problematiku. Následující část se věnuje analýze konkrétních dopadů šetřených firem v regionu, která přináší poznatky z vlivu na zaměstnanost, zvyšování mezd, vzdělanostní strukturu a z ní plynoucí důsledky jako např.: nedostatek kvalifikované pracovní síly či následné zaměstnávání cizinců. Dále lze pozorovat kooperační vazby mezi PZI a firmami v regionu, vysoký inovační potenciál sledovaných firem, který je však pro region omezený či určité „zakořenění“ firem projevující se v sociálních vazbách s regionem. Práce tak poskytuje jak teoretický, tak praktický náhled na problematiku dopadů PZI.

Klíčová slova: přímé zahraniční investice, dopady, Zlínský kraj, transfery, efekt přelévání

Abstract

Foreign direct investment brings a wide range of possibly associated effects. This bachelor thesis presents these effects operating in a region, specifically in the Zlín region. The aim is, thus based on the results of an empirical research of foreign firms in the region, to find the impacts that these companies in the region have. Firstly is the FDI descriebed mainly from the theoretical point of view which presents the general background of dealing with FDI as it provides a broad perspective on this issue. The following section is devoted to the analysis of specific impacts of the surveyed companies from the region, which delivers findings of their impact on employment, wage increase, educational structure and resulting consequences such as: lack of skilled labor and subsequent employment of foreigners. It is also possible to observe cooperative ties between the FDI and firms in the region, high innovative potential of the observed firms which is however limited to the region, and certain „rooting“of companies manifesting in social ties with the region. Therefore both theoretical and practical perspective on the issue of FDI is presented in the thesis.

Key words: foreign direct investment, impact, Zlín region, transfers, spillover effects

JEL klasifikace: R110, F210, O100

Obsah

Seznam zkratek
Úvod 1
1 Přímé zahraniční investice – teoretická východiska 3
1.1 Vymezení přímých zahraničních investic 3
1.2 Rozdělení přímých zahraničních investic 4
1.3 Lokalizační faktory PZI 7
1.4 Dopady přímých zahraničních investic 10
2 Přímé zahraniční investice v ČR a Zlínském kraji 16
2.1 Příliv PZI do České republiky 16
2.2 Příliv PZI ve Zlínském kraji 19
2.3 Podpora PZI – Investiční pobídky 21
3 Dopady PZI ve Zlínském kraji 22
3.1 Členění zkoumaných firem 23
3.2 Zaměstnanost 25
3.2.1 Vzdělanostní struktura zaměstnanců 27
3.2.2 Kvalifikovaná pracovní síla v souvislosti s nezaměstnaností 29
3.2.3 Zaměstnávání cizinců ve firmách s PZI 32
3.3 Mzdy 33
3.4 Kooperační vazby 34
3.5 Inovace 35
3.6 Životní prostředí 36
3.7 Vybrané sociální dopady 37
3.8 Vyhodnocené dopady v návaznosti na teorii 37
Závěr 40
Zdroje 42
Seznam tabulek a grafů 44
Příloha 45

Seznam zkratek

AFI	Sdružení pro zahraniční investice
AIP	Asociace inovačního podnikání
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
HDP	Hrubý domácí produkt
ISO	lnternational Organization for Standardization
IT	Informační technologie
M&A	Mergers and Acquisitions (fúze a akvizice)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
PZI	Přímé zahraniční investice
R&D	Research and Development (výzkum a vývoj)

Úvod

Přímé zahraniční investice jsou považovány za jeden z klíčových faktorů úspěšného rozvoje růstu jak národní, tak i regionální ekonomiky. Očekávají se zejména přínosy plynoucí z přílivu zahraničního kapitálu, který s sebou přináší rozvinuté zahraniční společnosti. Příliv PZI v ČR zaznamenal náhlý nárůst ke konci 90. let v souvislosti se změnou postoje vlády k zahraničním investicím a PZI se tak stávají nedílnou součástí ekonomiky. Od této doby vznikají nejrůznější studie zabývající se studiem přímých a nepřímých efektů způsobených vstupem zahraničních firem. Avšak investice jsou většinou posuzovány z celonárodního pohledu s vlivem na makroekonomické ukazatele. Chybí však analýzy, které se zabývají vlivem PZI na nižší, tedy regionální úroveň. Tato práce se zaměřuje právě dopady na region, kterým je zvolen Zlínský kraj. Tento region byl vybrán z důvodu autorova původu v tomto kraji. Identifikovat veškeré dopady, které vznikají s přílivem PZI je složitý proces vzhledem k různorodosti dopadů, které mohou nastat jejich vlivem na sociálně – ekonomické prostředí regionu. Hlavním cílem práce je na základě vlastní empirické analýzy chování zahraničních firem nalézt dopady, které jsou spojeny s přílivem PZI do regionu. Těmito dopady se rozumí zejména vliv na ekonomický a sociální rozvoj, dále inovační potenciál a některé další vazby, které vznikají z působení těchto zahraničních firem.

Práce je rozdělena do 3 hlavních celků. V první části je věnována pozornost zejména teoretickým východiskům PZI. Popsáno je vymezení PZI podle několika obecných definic. Následuje rozlišení forem PZI podle 4 základních hledisek a jejich rozdělení podle vlastností. Dále jsou řešeny lokalizační faktory, které hrají roli při rozhodování investora o umístění investice. Posledním nejširším tématem části je kapitola obecných dopadů PZI na hostitelskou ekonomiku, kde jsou popsány jednotlivé vlivy investic včetně kritického úhlu pohledu.

Druhá část se zabývá přílivem PZI do České republiky, tak jak jej eviduje ČNB. Popsán je vývoj přílivu ve sledovaném období dle jednotlivých let a naznačena teritoriální struktura. Následně jsou investice rozčleněny dle krajů, přičemž důraz je kladen na sledovaný Zlínský kraj. Vývoj přílivu PZI v kraji je srovnán s republikovým přílivem a následně je využit i ve třetí části práce. V závěru kapitoly jsou nastíněny možnosti podpory přílivu PZI v podobě investičních pobídek a jejich problematika.

Třetí část se věnuje zkoumání vlastností firem s PZI a jejich dopadů na region. V analýze byla zvolena metoda empirického šetření na základě vytvořeného dotazníku pro získání dat od firem s PZI a jeho následné vyhodnocení. Proces sběru dat se ukázal jako problematická část zejména z důvodu dostupnosti dat o firmách s PZI. Obecná data

reprezentující Zlínský kraj jsou snadno dostupná z databáze ČSÚ. Avšak nejsou publikována data, ze kterých lze vyčlenit firmy dle zahraničního vlastnictví. V současné době neexistuje žádná veřejná databáze, která by umožňovala získat data za jednotlivé podniky. Problematika nastává již ve vyhledání konkrétních zahraničních firem, které nějakým způsobem investovaly v kraji. Investice PZI lze částečně nalézt z dat agentury CzechInvest, její databáze však zahrnuje pouze firmy, které s touto agenturou skrz své investice spolupracovaly. Vyhledávaní firem tak proběhlo hledáním z dostupných zdrojů a s následným ověřováním vlastnictví dle obchodního rejstříku Ministerstva spravedlnosti a zařazením do panelu dotazovaných. Konkrétněji je proces sběru dat popsán v úvodu kapitoly. Dalšími použitými metodami ve vyhodnocování jsou metoda komparace a indukce. Získané informace od firem jsou následně hodnoceny a porovnány s dostupnými údaji v kraji. Vyvozovány jsou závěry dle kritérií na trhu práce v souvislosti se zaměstnaností a nezaměstnaností, dále vzdělanostní struktura, zaměstnávání cizinců, dopady na mzdy, kooperační vazby, inovační potenciál, životní prostředí či sociální dopady. V závěru kapitoly jsou vyzkoumané důsledky aplikovány v návaznosti na teoretická východiska z první části.

1 Přímé zahraniční investice – teoretická východiska

1.1 Vymezení přímých zahraničních investic

Přímé zahraniční investice jsou aktivitou a výsledkem dvou nebo více subjektů v rámci mezinárodní spolupráce. Statistiku PZI vede Česká národní banka a Český statistický úřad. Statistika PZI je usměrňována mezinárodními předpisy OECD, Evropskou komisí a MMF. Z těchto předpisů vychází definice PZI vytvořená OECD, která je chápe jako: *„Přímá zahraniční investice odráží záměr rezidenta jedné ekonomiky (přímý investor) získat trvalou účast v subjektu, který je rezidentem v ekonomice jiné než ekonomika investora (přímá investice). Trvalá účast implikuje existenci dlouhodobého vztahu mezi přímým investorem a přímou investicí a významný vliv na řízení podniku. Přímá investice zahrnuje jak původní transakci mezi oběma subjekty, tak všechny následující kapitálové transakce mezi nimi a mezi afilovanými podniky, zapsanými i nezapsanými v obchodním rejstříku.“ Podnik – přímá investice je dále definován jako „Podnik zapsaný nebo nezapsaný v obchodním rejstříku, v němž zahraniční investor vlastní 10 a více procent akcií (podílu) nebo hlasovacích práv u zapsaného podniku nebo ekvivalent u nezapsaného podniku.“* (ČNB, 2011)

ČNB (2011) také vymezuje jednotlivé části PZI. Součástí přímé zahraniční investice je považován kromě podílu na základním kapitálu také reinvestovaný zisk a ostatní kapitál, zahrnující úvěrové vztahy s přímým investorem. Složení přímé investice pak následně popisuje vztah:

Přímá investice = základní kapitál + reinvestovaný zisk + ostatní kapitál

Základní kapitál zahrnuje vklad nerezidenta do základního (vlastního) kapitálu společnosti. Reinvestovaný zisk představuje podíl přímého investora v poměru k přímé majetkové účasti na hospodářském výsledku nerozděleném formou dividend. Ostatní kapitál zahrnuje přijaté a poskytnuté úvěry, včetně dluhových cenných papírů a dodavatelských úvěrů, mezi přímými investory a jejich afilovanými podniky a ostatními podniky ve skupině. Tyto úvěrové vztahy jsou zachyceny v mezipodnikových pohledávkách a závazcích.

Pro srovnání mezinárodní pojetí definice PZI se uvádí definice vycházející z legislativy ČR, které jsou vzájemně v souladu. Legislativní rámec přímých investic v České republice upravuje devizový zákon č. 219/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a definuje jej takto: *„ Přímou investicí při plnění oznamovací povinnosti takové vynaložení peněžních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných majetkových práv a jiných majetkových hodnot, jehož účelem je založení, nabytí nebo rozšíření trvalých ekonomických vztahů investujícího*

tuzemce nebo tuzemců jako osob jednajících ve shodě na podnikání v zahraničí nebo investujícího cizozemce nebo cizozemců jako osob jednajících ve shodě na podnikání v tuzemsku, a to zejména některou z těchto forem: "

1. vznik nebo získání výlučného podílu na podnikání včetně jeho rozšíření,
2. účast v nově vzniklém nebo existujícím podnikání, jestliže investor vlastní nebo získá nejméně 10 % podílu na základním kapitálu obchodní společnosti nebo družstva nebo nejméně 10 % podílu na vlastním kapitálu společnosti nebo nejméně 10 % hlasovacích práv nebo jiný podíl na podnikání společnosti přesahující 10 %,
3. další poskytnutí nebo přijetí finančních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných majetkových hodnot nebo práv v rámci ekonomických vztahů založených přímou investicí,
4. finanční úvěr spojený s dohodou o podílu na rozdělení zisku nebo s výkonem účinného vlivu na řízení podniku,
5. užití zisku ze stávající přímé investice do této investice (reinvestice zisku)

Srholec (2003) definuje PZI jako investice plynoucí do jiné země za účelem získávání podílu na kmenových akciích a rozhodovacích pravomocích ve výší alespoň 10% nebo takového podílu, který dává zahraničnímu investorovi rozhodovací pravomoci. PZI tak následně mohou mít formu podílu zahraničního investora na původním jmění, reinvestovaném zisku či úvěrů od mateřské společnosti.

Dunning (1998) spojuje PZI s aktivitami nadnárodních společností. Tyto společnosti se angažují v zahraničních investicích a vlastní nebo nějakým způsobem ovládají činnosti ve více zemích. PZI tak vznikají působením těchto nadnárodních společností. Podle kritérií, které jsou tvořené vlastnostmi společností, se následně utváří různé typy PZI. Tradiční teorie je vymezena jako územní expanze firmy a jejích činností mimo vnitrostátní hranice. Odlišuje však PZI od zahraničních portfoliových investic přinášející pouze finanční kapitál, protože na rozdíl od nich zahrnují převod souboru majetku a produktů, zahrnující finanční kapitál, řízení a organizační znalosti, technologie, motivační strukturu a další hodnoty.

1.2 Rozdělení přímých zahraničních investic

Machková (2003) uvádí, že PZI jsou charakteristické tím, že kromě dosažení výnosu (tak jako je to zejména u portfoliových investicí) se snaží o založení, získání nebo rozšíření trvalých ekonomických vztahů mezi investorem jedné země a podnikem se sídlem v jiné zemi.

Srholec (2004) rozlišuje PZI podle čtyř základních hledisek:

Prvním kritériem je míra kontroly zahraničního vlastníka, která významně ovlivňuje rozsah autonomie rozhodování podniku s PZI. Jak je dle zákona uvedeno, za PZI jsou považovány investice s alespoň 10% podílem zahraničního vlastníka, to však nemusí nutně znamenat kontrolu nad daným podnikem. Z toho vyplývá, že lze rozlišit podniky s menšinovým podílem zahraničního investora, kde se investor dělí o kontrolu s domácím vlastníkem a podniky pod zahraniční kontrolou, kde zahraniční investor drží kontrolní vlastnický podíl. Kontrolní podíl je tudíž pro každý podnik specifický, ovlivňuje jej roztříštěnost vlastnické struktury každého podniku či jeho velikost.

Druhým kritériem je podle Srholce (2004) motiv vstupu investora, podle kterého lze rozdělit investice na trhy vyhledávající, faktory vyhledávající a aktiva vyhledávající.

- Hlavním motivem pro investice vyhledávající trhy je usazení se a zvýšení podílu na trhu hostitelské země a také snížení nákladů s jeho zásobováním ve formě celních tarifů či dopravních nákladů. Tento typ investic má za důsledek vytlačování domácí produkce nebo nahrazení dovozu.
- Faktory vyhledávající PZI se zaměřují na nákladovou optimalizaci výrobního procesu. Jejich lokalizace je umístěna do oblastí s levnou a kvalifikovanou pracovní silou, s dostatečnými přírodními zdroji apod. Tento typ PZI je zpravidla vývozně orientovaný a je zde patrná vyšší integrace s mateřskou firmou.
- Třetím typem investic podle motivu vstupu jsou aktiva vyhledávající. U těchto investic je hlavním motivem ovládnutí specifických aktiv, do kterých patří pro danou firmu zajímavé patenty či obchodní značky.

Třetím kritériem pro rozdělení forem PZI je pro investora strategické rozhodnutí způsobu vstupu do hostitelské země. Podle tohoto kritéria lze rozdělit investice do 3 základních skupin.

- Investice na zelené louce (greenfield) představují založení nového ekonomického subjektu, což pro investora znamená možnost realizovat projekt podle svých záměrů. Spuštění realizace je však brzděno časovou náročností na výstavbu nového závodu, hledáním a následným zaškolením pracovníků a administrativními překážkami. Tyto investice realizují zejména velké nadnárodní firmy, které mají záměr využít vhodné výrobní faktory hostitelské země. Machková (2003) uvádí jako největší výhody pro

hostitelskou zemi větší příliv kapitálu, nových moderních technologií, zvýšení konkurence na trhu a velký přínos pro tvorbu pracovních míst.

- Investice typu fúze a akvizice (mergers and acquisitions) znamenají kapitálový vstup do existujícího podniku, čili převzetí jeho tržního podílu, produkčních kapacit či aktiv. K těmto investicím dochází v případech, kdy přebíraný podnik disponuje specifickou konkurenční výhodou jako např.: technologie, obchodní značka, distribuční kanály či vyškolení pracovníci a vlastní investice na vytvoření těchto specifik by byla nákladnější než kapitálový vstup. M&A může mít i formu privatizace, což je typické pro tranzitivní ekonomiky, kde je vstup zahraničního investora spojen s rozsáhlými investicemi na restrukturalizaci podniku. M&A následně využívající k produkci převážně kapacity vytvořené novými investicemi od mateřské společnosti se označují jako investice na hnědé louce. Podle Machkové (2003) však dochází i k nepřátelským akvizicím, jejichž cílem může být naopak likvidace podniku. Tento typ investic je typický přímým pracovně – úsporným efektem, kdy investoři zvyšují produktivitu organizačními změnami nebo změnami šetřící práci následně vedoucími k propouštění (Zamrazilová, 2007).
- Investice na hnědé louce (brownfield) jsou z právního hlediska M&A, avšak svou charakteristikou se podobají spíše investicím na zelené louce. Za tyto investice můžeme považovat většinu pro ČR známé privatizační PZI.

Posledním čtvrtým kritériem je zaměření specializace mateřské firmy na vertikální a horizontální PZI. Nadnárodní firmy, které jsou produktově orientované, provádějí zejména vertikální PZI, zatímco firmy specializované procesně realizují horizontální PZI.

PZI lze zařadit podle každého z uvedených hledisek uváděných Srholcem, avšak při bližším zkoumání charakteristik dané PZI zjistíme, že nelze přímo určit přesné zařazení a často se PZI kombinují mezi různými hledisky.

Machková (2003) uvádí jako další možnost vstupu zahraničního investora společné podniky (Joint Ventures) a strategické aliance. Společné podnikání je spojení prostředků dvou nebo více subjektů do společného vlastnictví, hlavním cílem této činnosti je realizace společného podnikatelského záměru, podílení se na vytvořeném zisku, podstoupení podnikatelských rizik či krytí ztrát. Existují 2 formy společného podnikání, a to smluvní společné podniky (Contractual Joint Ventures), které fungují na dohodě mezi partnery a jejich následnou aktivitou je pak zejména spolupráce v určité oblasti a podniky založené na kapitálových investicích (Equity Joint Ventures), které jsou založeny na kapitálových

vkladech mezi partnery a jedná se pevnější vztah zejména v řízení, vlastnictví, kontrole a délce vztahu než v případě smluvního podnikání. Mezi výhody společného podnikání patří zejména využití kontaktů a znalostí místního trhu partnera, omezení rizik a rychlejší vstup na trh. Nejčastější nevýhodou jsou pak následné problémy společného řízení podniku. Strategické aliance jsou v podstatě stejné jako u společného podniku, rozdílné jsou motivace jejich vzniku. Jde zejména o partnerství velkých, kapitálově silných firem. Jejich cílem jsou úspory z rozsahu či překonání administrativních překážek, firmy si však na cílovém trhu opět konkurují.

1.3 Lokalizační faktory PZI

Při rozhodování o umístění PZI do vhodné lokality uvažují firmy celou řadu faktorů, které se staly předmětem mnoha analýz. Často je poukazováno na fakt, že je velmi složité určit směr kauzality, protože není jasné, zda faktory vedou k přílivu PZI nebo právě naopak. Srholec (2004) vypracoval z empirických analýz obecné charakteristiky lokalizace PZI ve světové ekonomice.

- Ekonomicky nejvyspělejší země jsou nejen hlavním zdrojem PZI, ale i jejich hlavními příjemci a většina těchto PZI je trhy či aktiva vyhledávající, horizontální a s převahou M&A.
- Většina ostatních PZI směřujte do zemí na středním stupni technologického žebříčku s relativně vyšším významem faktory vyhledávajících, vertikálních a PZI na zelené louce (JV Asie, Latinská Amerika, tranzitivní ekonomiky).
- Lze pozorovat určitou hranici HDP na obyvatele, od které příliv PZI výrazně roste. Příliv PZI do nejméně vyspělých zemí je zanedbatelný.
- Velmi významnými faktory lokalizace se jeví cena a kvalita pracovní síly, úroveň infrastruktury a efekt aglomerace (efekt shluku či cluster efekt).
- Politická a institucionální nestabilita odrazuje od lokalizace PZI.
- Snaha o obcházení překážek volného obchodu a snížení transportních nákladů obecně se nejeví jako hlavní lokalizační faktory PZI.

Poelhekke, van der Ploeg (2009) se zaměřují na transfer technologií PZI. Zdůrazňují zejména význam středně velkých měst, která se stávají pro investory atraktivní. Jako jejich výhodu považují investoři dostupnost zejména odbytového trhu. U velkých měst se totiž potýkají s problémy překrvení, znečištěním a dalšími negativními aglomeračními problémy. Na příkladu amerických měst se snaží dokázat, že města se po dosažení určité velikosti stávají

neefektivní. Jako další významný faktor, podle kterého se investoři rozhodují, uvádí kvalitu institucí, např. legislativu, nízkou korupci, efektivní byrokracii, finanční systém, nízké omezení zahraničního obchodu a blízkost domovské země. Atraktivnost regionu tak neurčuje pouze region samotný, ale také situace v okolních regionech.

Investiční pobídky jako nástroj hospodářské politiky mohou zaujímat výraznou roli pro rozhodnutí investora. Představují cílenou a pro investora penězi ocenitelnou výhodu za účelem jeho ovlivnění. Hospodářská politika státu se vůči PZI vyvíjí. Nejdříve se podnikají kroky k liberalizaci s cílem odstranění handicapů PZI vůči domácím investicím. Druhým krokem politiky je samotné lákání zahraničních investic v podobě investičních pobídek. Posledním krokem jsou cílené pobídky poskytované na regionální či municipální úrovni podle rozličných kritérií. V zásadě jsou investiční pobídky poskytovány buď přímou finanční podporou (formou dotací a grantů) nebo nepřímo v podobě úlev pro konkrétního investora (Wokoun a kol., 2010). Jedná se např.: o daňové a celní úlevy či podpora na místní úrovni, které mohou spočívat ve výhodném prodeji nebo bezplatném poskytnutí pozemků a zajištění infrastruktury (Machková 2003).

Dvořáček (2006) dělí lokalizační faktory PZI na makroekonomické (ekonomická stabilita, infrastruktura, legislativa, korupce a investiční pobídky) a mikroekonomické (lidské zdroje, výzkum a vývoj). Lidské zdroje jsou považovány za strategický faktor, který následně zakládá konkurenční výhodu. Sleduje se jejich cena, struktura, kvalifikace či jazyková vybavenost. Výzkum a vývoj přispívá k podněcování podnikatelské aktivity v domácích i zahraničních subjektech. V souvislosti s ekonomickou stabilitou země je zvažován hrubý národní produkt, inflace, míra nezaměstnanosti nebo daňové podmínky (Wokoun a kol., 2010).

- U HDP je sledována jeho výše, zejména však jeho vývojové tendence. Čím je růst HDP vyšší, tím vyšší je následný potenciál pro uplatnění výrobků a služeb, což přispívá k větší atraktivnosti pro investory.
- Inflace je sledována zejména z důvodu jistoty investice, její růst snižuje odhady budoucích peněžních toků.
- Nezaměstnanost v regionu vytváří předpoklad, že v něm lze nalézt širší výběr vhodné pracovní síly. To je však omezeno faktem, že část nezaměstnaných je nerekvalifikovatelná nebo ani nemá snahu pracovat.
- Investor ve svém rozhodování zvažuje daňové podmínky. Sleduje jednak sazbu zdanění, ale také vymezení základu daně. Liberalizace a mobilita kapitálu však často

vede vlády k rostoucímu zdanění práce pro dosažení vyšších fiskálních příjmů. Vlády často podporují lokalizační rozhodnutí formou daňových úlev a dotací.

Zvažovaným faktorem je dále kvalitní dopravní infrastruktura, tedy její hustota a stav v souvislosti s cenou za užívání a napojení na mezinárodní dopravní síť. Nezbytnou součástí rozhodování je politická stabilita zejména v méně rozvinutých ekonomikách. Investoři zvažují podmínky podnikání, ochranu jejich investic, specifické normy pro zvažovaný typ podnikání, činnost veřejné správy a soudnictví. S těmito podmínkami souvisí i míra korupce, která poškozuje tržní prostředí a snižuje ekonomickou výkonnost (Wokoun a kol., 2010).

Machková (2003) vymezuje čtyři základní skupiny ovlivňující rozhodování investora na faktory marketingové, obchodně politické, nákladové faktory, které souvisejí s příznivým investičním klimatem. Do marketingových faktorů lze zařadit např. velikost zahraničního trhu, růstový potenciál či užší kontakt se zákazníky. Obchodně – politickými faktory se rozumí zejména obchodní bariéry a preference tuzemských výrobců. Roli zde hraje také hospodářská politika státu, která veskrze uplatňuje 2 přístupy. V prvním případě podporuje spíše domácí firmy a přílivu zahraničních subjektů je bráněno formou omezení. V druhém případě jsou zahraniční investoři považováni za zdroj rozvoje kapitálu a technologií, v tomto případě je příliv PZI liberalizován a podporován (Srholec, 2004). Nákladové faktory souvisí se snížením výrobních nákladů, jako je dostupnost levných surovin a cena přepravy, nízké výrobní náklady a levná pracovní síla. Pod investičním klimatem spadá politická stabilita, daňový systém (popsáno výše) a obecně pozitivní přístup k PZI.

Jetmar, Kouřilová (2006) za důvody ovlivňující atraktivitu země považují politické a ekonomické riziko, které v případě nestálosti může vyvážit výhody, které potencionální investice přináší. Za rozhodné faktory považují politickou stabilitu země, která odráží základní předpoklad pro podnikání. Pod ekonomickou stabilitu spadá makroekonomická stabilita a eliminace měnových či finančních rizik. Následujícími faktory je členství v renomovaných nadnárodních uskupeních, příznivá cena vstupů s důrazem na levnou kvalifikovanou pracovní sílu a kvalitní institucionální prostředí. Posledními popisovanými faktory jsou teritoriální blízkost, která bývá sledována především menšími firmami a kulturní blízkost, při které vzniká možnost poklesu nákladů spojených s komunikačními a organizačními selháními.

V souvislosti s motivem investora ke vstupu na trh lze vypozorovat odlišnosti. Investice vyhledávající vyšší efektivitu jsou podporovány geografickou blízkostí hostitelské země (malá vzdálenost podporuje exportně zaměřené investice), náklady na pracovní sílu, její

kvalitou a dostupností, intenzitou regionální integrace nebo úrovní liberalizace zahraničního obchodu. U trhu vyhledávající investice k faktorům podporujícím příliv horizontálně zaměřených PZI patří především rozsah vnitřního trhu hostitelské ekonomiky a opět geografická poloha, tentokrát v opačném smyslu, protože v tomto případě velká vzdálenost podněcuje investory k penetraci na hostitelský trh (Zamrazilová, 2007).

1.4 Dopady přímých zahraničních investic

Na roli PZI v ekonomice států je možno nazírat z několika úhlů. Všeobecně přijaté stanovisko doposud vnímalo příliv PZI jako hlavní nástroj, jež zvyšuje příjem a sociální blahobyt státu. Tento nekritický pohled věří ve schopnost PZI řešit ekonomické problémy transformujících ekonomik. Na druhou stranu existují studie, které zpochybňují pozitivní dopady PZI na základě nedostatku důkazů, které by tento fakt podporovaly. Tyto studie upozorňují na nezbytnost studia komplexnosti dopadů PZI na hostitelskou ekonomiku (přímé i nepřímé dopady), stejně tak jako na jejich čistý přínos v dlouhém období (pozitivní a negativní dopady) (Baštová, Dokoupil, 2010).

Wokoun a kol. (2010) uvádí jako pozitivní efekt přílivu PZI zvyšování kvalifikace pracovních sil, která je uskutečňována formou zaškolování zaměstnanců mateřskými firmami. Jako další důležitý aspekt považuje kooperaci zahraničního investora s místními firmami ve formě dodavatelsko-odběratelských vztahů. Ovšem zpochybněním tohoto pozitivního efektu může být častý fakt, že velké mateřské nadnárodní firmy mají pro všechny své pobočky jen úzkou skupinu stálých globálních dodavatelů, kteří následně nahrazují domácí dodavatele, ačkoli jsou i konkurenceschopnější. Avšak může nastat i situace, kdy dodavatel následuje společnost jako svého významného obchodního partnera a následuje jej v jeho zahraniční investici formou výstavby nového závodu. To lze pozorovat i v ČR zejména při příchodu velkých zahraničních automobilových závodů. S poznatkem přelévání kvalifikace se ztotožňuje i Král (2004), který považuje PZI jako potenciální zdroj rozšiřování nových technologií, organizačních a manažerských metod, znalostí a dovedností do celé ekonomiky v případě, kdy nadnárodní společnosti vyškolují místní zaměstnance a experty.

PZI jsou často proklamovány jako nástroj hospodářské politiky pro zvýšení zaměstnanosti. Zejména investice na zelené louce jsou typické pro vytváření většího počtu pracovních míst, což je ale spojeno s vysokými požadavky na kvalifikovanou pracovní sílu (Kadeřábková, 2007). Pro firmy uskutečňující velkou investici vyžadující velký počet nových pracovních míst vzniká tak problém nalézt na místním trhu práce dostatek vhodných pracovníků. Tento jev se vyskytuje však i ve firmách s požadavkem na nekvalifikovanou

pracovní sílu, protože jak uvádí Karpíšek (2003), čeští pracovníci jsou stále méně ochotni pracovat v podmínkách fyzicky náročné práce a nízkého platu s minimální možností jeho zvýšení, proto jsou tyto místa obsazovány cizinci, což s sebou může přinést negativní socio – kulturní důsledky.

Hlavní nepřímé dopady jsou spjaty s kooperačními vazbami. V případě, že investor naváže kooperační sub-dodavatelské vazby, vznikají pozitivní efekty na tvorbu pracovních míst, protože dodavatelé začnou rozšiřovat výrobu, případně mohou vzniknout celé nové domácí firmy. Naopak opačný efekt nastává ve chvíli, kdy dojde k přerušení původních kooperačních vazeb, což může vést v případě silné závislosti na jednoho partnera až k zániku dodavatele a následné ztráty pracovních míst. Ke snížení zaměstnanosti může docházet i z důvodu zesílení konkurence v oboru, která má na trh práce podobné důsledky. PZI navíc obecně přináší technologie na pracovní sílu méně náročné. (Zamrazilová, 2007)

Dopady na regionální trh práce nejsou jasné a není zjevná korelace mezi zvýšenou zaměstnaností v regionu s vysokou nezaměstnaností a PZI. Podle Zamrazilové (2007) nelze potvrdit častý argument protagonistů aktivní podpory zahraničních investic, že PZI vytváří nová pracovní místa zejména v problémových regionech a přispívají ke snižování nezaměstnanosti na lokální úrovni. Dokonce dochází k paradoxu, kdy i oblasti s mimořádně vysokou relativní zásobou PZI vykazují nejvyšší nezaměstnanost. Pozitivní souvislost lze nalézt mezi PZI a nabídkou volných pracovních míst, kdy regiony s vyšší koncentrací PZI vykazují vyšší nabídku pracovních míst. Otázka rozporu, proč je v regionu i přes vysoký počet volných pracovních míst vysoká nezaměstnanost je poměrně snadno vysvětlitelná, protože i přes vysokou nezaměstnanost v regionu investoři nenalézají dostatek vhodných pracovníků. Vysvětluje tak neutrální dopad na trh práce a poukazuje na strukturální problémy trhu práce z důvodu vzájemné kompenzace pozitivních efektů a efektů na úsporu pracovní síly. S názorem neutrálních dopadů na regionální trh práce se ztotožňuje i Janáček (2004). Navíc si všímá i nejednoznačného efektu investic na zelené louce, které by intuitivně měly vést ke zvýšení zaměstnanosti. Výstavba nového závodu je totiž často doprovázena zánikem českých konkurentů, kteří jsou oproti zahraničním podnikům slabší. Doprovázejícím efektem nového závodu zahraničního investora je přetahování kvalifikovaných pracovníků z již zavedených českých podniků.

Jednoznačně pozitivní vliv podle Janáčka (2004) lze prokázat v produktivitě práce. Podniky ve vlastnictví zahraničního kapitálu vykazuji viditelně vyšší produktivitu na jednoho pracovníka než firmy vlastněné domácím kapitálem. Faktorů pro tento fakt je více. Fallon, Cook (2010) rozdělují PZI na know-how využívající a know-how vytvářející. Pro dceřinou

tuzemskou společnost se prostřednictvím mezinárodní firmy otevírá přístup k patentům a inovacím. Avšak velké společnosti mají často výzkum a vývoj umístěný v rámci mateřské společnosti ve své domovské zemi, což způsobuje nízké výdaje na výzkum a vývoj v tuzemsku. I podle Machkové (2003) přináší zahraniční investoři technologické, manažerské a marketingové know-how. Vedoucí pracovníci a zaměstnanci jsou schopni rychle aplikovat získané schopnosti a znalosti do podniku v dceřiné společnosti. Nepřímým pozitivním efektem je vliv i na vývoj produktivity podniků v oboru, protože částečně dochází k přelévání zahraničního know-how do podniků vlastněných českým kapitálem. Podle Srholce (2004) tak vyšší produktivita podniků s PZI podtrhuje pozitivní dopad na restrukturalizaci průmyslu.

Vliv PZI na mzdy je podle Janáčka (2004) veskrze pozitivní, protože mzdy v podnicích vlastněných zahraničními investory jsou znatelně vyšší než u českých podniků. Na jednu stranu tak zahraniční investoři zvyšují životní úroveň pracovní síly. Na druhou stranu tím však tlačí směrem nahoru i na mzdy v českých podnicích zejména v regionech a oborech, kde vedle sebe operují domácí a zahraniční firmy. Avšak zvyšování mezd domácích podniků neodpovídá nárůstu produktivity práce, což se projevuje v nižší ziskovosti domácích firem. Proto lze zpozorovat větší rozdíly mezi domácími a zahraničními firmami spíše v produktivitě než ve mzdách, které rostou rychleji.

Rizikem ve spojení s přílivem PZI je vznik duální ekonomiky. Dualita spočívá v zaostávání domácích podniků za zahraničním segmentem, existuje tak prosperující sektor zahraničních firem a na druhé straně slabší sektor domácích. Dualita je zesilována neschopností domácích firem vytvořit vazby na zahraniční firmy a zvýšením konkurence, která přichází pro domácí firmy vstupem progresivních zahraničních podniků na trh. Vyšší konkurence s sebou nese 2 opačné efekty. Na jedné straně může povzbudit domácí firmy ke zvýšení efektivnosti nebo naopak na druhou stranu může vést k zániku méně efektivních domácích firem. Nejhlubším projevem duální ekonomiky je vytěsňující efekt, tedy vytěsnění slabších domácích konkurentů silnými zahraničními firmami (Zamrazilová, 2007). Nicméně je to standardní jev zdravé tržní realokace zdrojů, kde efektivní výrobci vytlačují z trhu neefektivní výrobce (Benáček, 2000). Důležitou roli zde hraje technologický transfer. Podmínkou pro jeho přelévání v ekonomice je, aby technologická mezera mezi domácími a zahraničními podniky nebyla příliš velká, proto pokud je technologická mezera široká a absorpční kapacita hostitelské ekonomiky naopak malá, technologický transfer je pak omezený (Srholec, 2003). Pro hostitelské ekonomiky schopnost absorbovat potencionální efekty z PZI z dlouhodobějšího hlediska je podle Benáčka (2000) zásadní úloha vědy, výzkumu a vzdělání, což se projevuje následně v kvalitě pracovní síly.

PZI jsou považovány za hlavní kanál technologického transferu, kterým se zabývá Srholec (2003) v teorii technologické mezery. PZI podle něj mimo to představují zdroj nedluhového financování. Transfer může probíhat buďto přímým nebo nepřímým kanálem. Přímým transferem se rozumí vazby mezi zahraniční mateřskou firmou a domácí pobočkou, nepřímý transfer se rýsuje při snižování technologické mezery mezi zahraničními a domácími firmami. Jedná se o vazby zahraničních firem s domácími dodavateli a následně i odběrateli. Pokud se povede domácím firmám navázat obchodní vztahy s příchozími podniky, dochází k přelévání pozitivních dopadů PZI. PZI tak importují multiplikační efekty, avšak pokud jsou vazby slabé či neúspěšné, dochází k vytěsňovacímu efektu zahraničními firmami. Překážkou pro potencionální využití možností z PZI je naopak i nedostatek vhodných domácích dodavatelů.

PZI mají vliv také na obchodní bilanci, zejména bilanci zboží a bilanci výnosů. Mění se v závislosti na životním cyklu investic, kdy investice střídavě ovlivňují dovoz a následně vývoz (Jeřábková, 2008).

Negativní efekty PZI mimo již zmíněných kritických pohledů definuje Benáček (2000). Mezi hlavní možné negativní efekty řadí zánik podniku z důvodu nepřátelského převzetí s cílem zničení konkurence, zvyšování dovozu dodavatelských komodit ve firmách PZI vedoucí k likvidaci domácích dodavatelů a rozvoj kapitálově náročné výroby na úkor útlumu pracovně náročné výroby vedoucí k nezaměstnanosti. Dále také upozorňuje na neadekvátně optimistická očekávání, které se projeví v diskriminaci nebo zanedbávání domácích firem.

Tonev, Toušek (2002) zpochybňují multiplikační efekt PZI, protože subdodavatelské možnosti českých firem se v investiční fázi omezují spíše na dodávky stavebních prací realizovaných převážně velkými firmami, zatímco podíl domácích firem na technologických subdodávkách je spíše nepodstatný. V následné produkci zahraniční firmy nemusejí využívat dodávek od domácích dodavatelů z důvodu nižší technické úrovně, kvalitě a spolehlivosti domácích dodavatelů. Subdodávky domácích dodavatelů se tak omezují pouze na prosté polotovary. Neztotožňují se také s názorem efektu na zaměstnanost, protože může docházet k využívání pracovních sil s vyšší kvalifikací k pracovním činnostem, na něž by postačila nižší kvalifikace, což může působit jako faktor omezující malé a střední podnikání.

Pavlínek (2004) varuje před nekritickým pohledem na PZI a vyzývá k více vyváženějšímu pohledu na pozitivní a negativní dopady PZI ve státech zemí střední Evropy. Mimo jiné poukazuje na fakt, že PZI jsou typicky přilákány do již existujících ekonomických klastrů, aby mohly získat prospěch z vnějších úspor z rozsahu jako je trh, kvalifikovaná pracovní síla, produkční faktory, dodavatelé, infrastruktura, instituce a inovační schopnosti.

To tak vysvětluje, proč jsou regionální rozdíly příchodu PZI nerovné a PZI se lokalizují více v rozvinutějších a více industrializovaných regionech. Jedním z významných negativních dopadů PZI, který jeho studie identifikovala, je proces ztráty původní kvalifikace („deskilling“) místní pracovní síly, mezi potencionální negativní dopady dále řadí závislost regionální ekonomiky na zahraničním kapitálu, externí kontrolu lokální ekonomiky nebo omezení či destrukci domácích firem. PZI v bankovním a finančním sektoru a v sektoru služeb se lokalizují v hlavních městech a tím posilují jejich pozici v rámci země. Pavlínek ve své studii analyzoval mimo již uvedených další dopady PZI včetně pohledu na regionální dopady a regionální rozvoj. Z výsledků jeho analýzy jsou shrnuty hlavní přínosy a negativa v tabulce 1 níže.

Tabulka 1: Efekty PZI

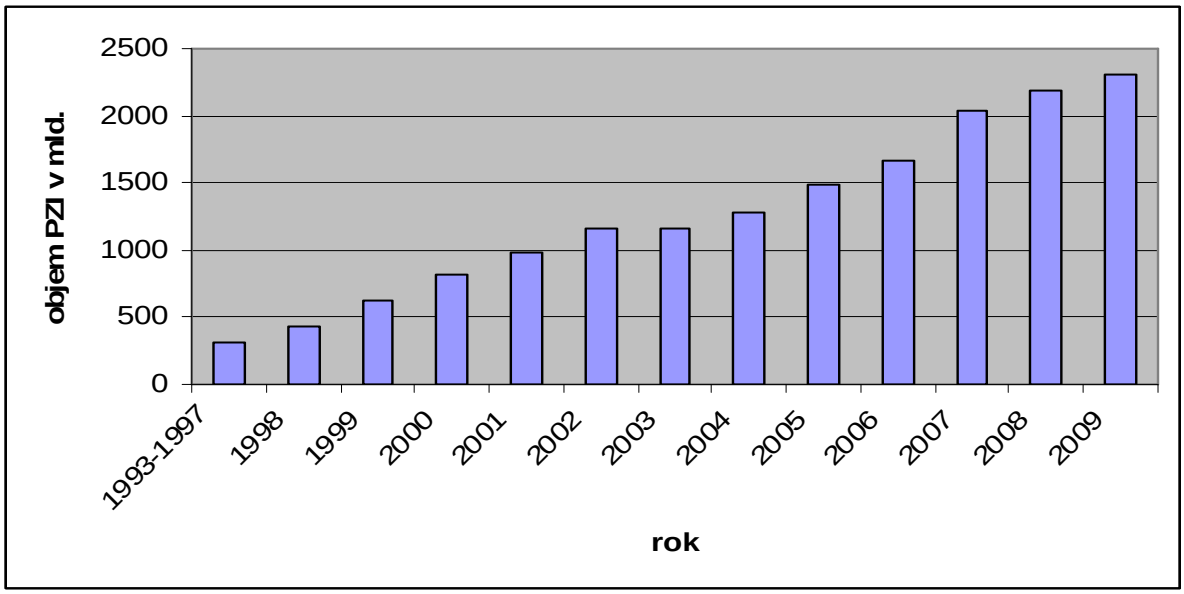
Možné pozitivní efekty	*Možné negativní efekty*
Na úrovni podniků	***Na úrovni podniků***
• expandující produkce • zvýšení produktivity práce • přístup k investičnímu kapitálu • přístup na celosvětový trh a k distribuční síti • transfer vyspělých technologií a know-how • zvýšení konkurenceschopnosti • zvýšení Výzkumu & Vývoje (R&D)	• ubývání pracovníků • desinvestice a snižování produkce • přesun R&D do zahraničí
Na úrovni místní a regionální	***Na úrovni místní a regionální***
• zachování stávajících pracovních míst a vytvoření nových • zvýšení mezd • růst reálného příjmu • zvýšený daňový základ • zvýšení exportu • kvalifikace pracovní síly • provize ze sociálních služeb pro místní společnost • „spillovers“ (přelévání) do lokální i regionální ekonomiky • subdodavatelské příležitosti pro místní firmy dodávat zahraničním firmám	• lokální závislost na zahraničním kapitálu • vnější kontrola nad místní ekonomikou • odlákání kvalifikovaných pracovníků z místních firem • úpadek nebo zánik místních firem, které nejsou schopny konkurovat státem podporovaným zahraničním firmám • útlum rozvoje nových domácích podniků • specializace na obory náročné na pracovní sílu s nižší kvalifikací • rozvoj duální ekonomiky • syndrom pobočného závodu

Zdroj: Pavlínek (2004)

2 Přímé zahraniční investice v ČR a Zlínském kraji

2.1 Příliv PZI do České republiky

Graf 1: Objem PZI v České republice

Zdroj: vlastní zpracování dle ČNB

V grafu 1 lze pozorovat rostoucí trend investic. Do roku 1997 dosahovaly PZI v ČR pouze 319,8 mld. Kč, které zahrnovaly investice do základního kapitálu. Přelomovým rokem je rok 1998, kdy v souvislosti s privatizačního prodeje českých bank, prodejem podílů velkých státních společností, příchodem obchodních řetězců a schválením systému investičních pobídek došlo k velkému přílivu investic (Wokoun a kol. 2010).

Rok 1999 reflektoval silný nárůst investic. V celkovém objemu připlynul téměř dvojnásobek zahraničního kapitálu oproti roku 1998. Tyto investice se uskutečnily zejména z důvodu privatizace majetku ve vlastnictví státu, expanze zahraničních obchodních řetězců a navyšování základního kapitálu v podnicích s již existující zahraniční účastí. Začaly se uskutečňovat také investice na zelené louce, které souvisely s investičními pobídkami. Největším příjemcem PZI byl sektor služeb se 60% podílem. Sektor pojišťovnictví a peněžnictví byl výrazně ovlivněn privatizací ČSOB (ČNB, 2001).

Rok 2000 dokládal stabilní tempo přílivu PZI. Na růstu se stále podílela podstatně privatizace státních podílů a to zejména v peněžních institucích jako byl vstup rakouské Erste Bank do České spořitelny. Zároveň však došlo k výraznému navýšení kapitálu nebo vzniku nových provozních jednotek u společností již ovládaných zahraničním investorem např. Škoda Auto vlastněná německým Volkswagenem. V rámci výraznějších investic na zelené

louce byla uskutečněna investice Matsushita Television. Největším příjemcem PZI zůstal sektor služeb (ČNB, 2002).

Rok 2001 se stal unikátním, protože poprvé reinvestovaný zisk v celkovém objemu PZI předstihl investice do základního kapitálu. Jedním z důvodů bylo postupné dokončování privatizace a s ním spojený pokles přílivu investic do základního kapitálu v porovnání s předchozími roky. Přibližně polovina celkového objemu PZI byla tvořena investicemi do 70 největších společností. Největším příjemcem PZI zůstal sektor služeb. Zájem zahraničních investorů byl soustředěn do podniků s více než 250 zaměstnanci a to v podílu 65%, tento trend se udržel až do konce sledovaného období (ČNB, 2003).

V roce 2002 nedošlo k výrazným změnám ve struktuře PZI. Za zmínku stojí investice do společnosti Transgas, která vysokým objemem importu plynu ovlivnila obchodní bilanci generovanou podniky se zahraniční účastí (ČNB, 2004). Rok 2003 se vyznačoval prvním poklesem celkového objemu investic, který představoval meziroční pokles o 3,7 mld. Kč. V tomto poklesu se projevil zpětný odkup akcií Eurotelu od zahraničního investora a prodej zahraničního podílu v Českém Telecomu investorům převážně z USA a Velké Británie. Tyto transakce významně ovlivnily všechny složky přímých zahraničních investic (ČNB, 2005).

V následujícím roce 2004 nedošlo k velikostně výrazné jednorázové investiční akci, ale nárůst investic byl rozložen mezi větší počet odvětví ekonomiky. Meziročně došlo k velkému nárůstu reinvestovaného zisku, zároveň však i vyplacených dividend, což svědčilo o výrazné ziskovosti PZI (ČNB, 2006).

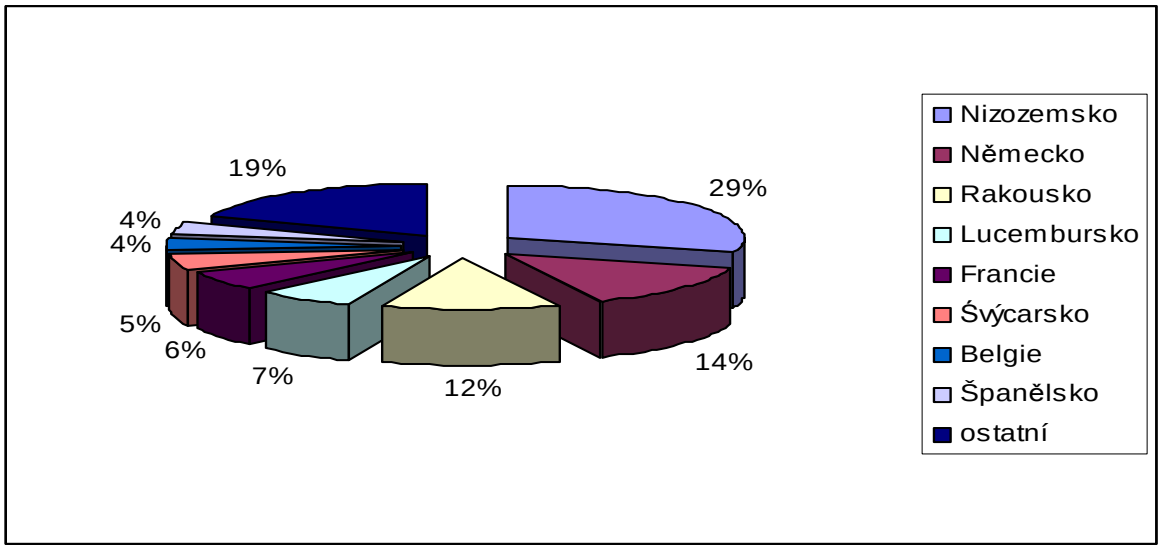
Více jak polovinu PZI v roce 2005 tvořily investice do základního kapitálu, z nichž největšími investičními akcemi byly prodeje státních podílů ve společnostech Český Telecom a Unipetrol. Značnou část přílivu zahraničního kapitálu však tvořilo i navýšení stávajících zahraničních investic a vznik nových podniků se zahraniční majetkovou účastí (ČNB, 2007).

Příliv investičního kapitálu v roce 2006 byl tvořen novými investicemi menšího rozsahu a především navyšováním kapitálu ve stávajících podnicích se zahraniční účastí (ČNB, 2008). Největší přírůstek PZI nastal v roce 2007. Zásadní podíl na meziročním růstu stavu přímých investic měl reinvestovaný zisk, který byl nejvyšší v historii. Z hlediska odvětvové struktury PZI zůstala stabilní, největší podíl zahraničního kapitálu drželo odvětví peněžnictví a pojišťovnictví (ČNB, 2009).

Nižší nárůst reinvestovaného kapitálu v roce 2008 proti předchozím obdobím byl ovlivněn počátkem ekonomické krize. Příliv investičního kapitálu byl tvořen především přijatými úvěry ze zahraničí (od dceřiných, přidružených a sesterských společností), navyšováním kapitálu ve stávajících podnicích se zahraniční účastí a novými investicemi

menšího rozsahu (ČNB, 2010). Zvýšení stavu PZI v roce 2009 bylo způsobeno aktualizací statistiky PZI o nemovitosti vlastněné fyzickými osobami nerezidenty a navyšováním základního kapitálu. Reinvestovaný zisk se podílel třetinovým podílem (ČNB, 2011).

Graf 2: Struktura PZI podle země investora

Zdroj: vlastní zpracování dle ČNB

Naznačené teritoriální členění investic v grafu 2 vychází ze sídla společnosti bezprostředně investující v České republice. Řada nadnárodních společností však u nás investuje z důvodů daňové optimalizace přes třetí země, zejména prostřednictvím dceřiných společností založených v Nizozemí, které má největší podíl na PZI (29%), Lucembursku nebo na Kypru (ČNB, 2011). Dalšími významné investice pochází z Německa (14%) a Rakouska (12%). Investice za více než 100 mld. Kč překročila dále ještě Francie a Švýcarsko.

2.2 Příliv PZI ve Zlínském kraji

Tabulka 2: Příliv PZI do krajů ČR

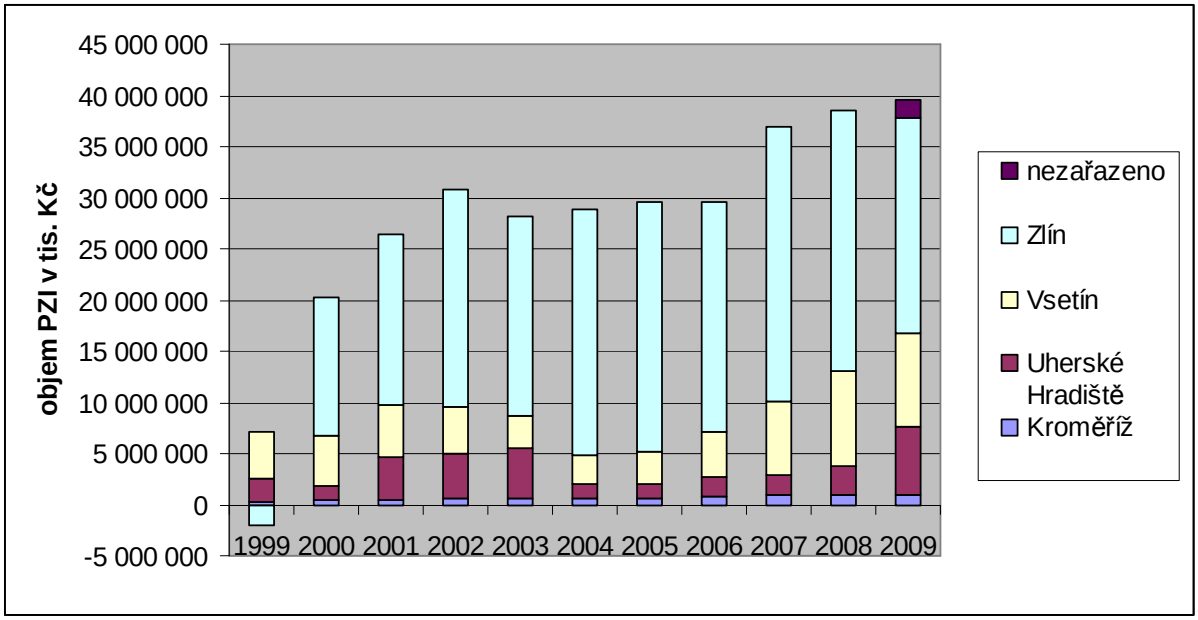
pořadí	kraj	objem investic v tis. Kč	procentuální podíl
1.	Hl.m.Praha	1 185 291 767	51,30 %
2.	Středočeský	273 880 213	11,90 %
3.	Moravskoslezský	172 667 764	7,50 %
4.	Jihomoravský	133 505 508	5,80 %
5.	Ústecký	103 870 443	4,50 %
6.	Jihočeský	83 149 263	3,60 %
7.	Plzeňský	71 404 893	3,10 %
8.	Plzeňský	58 388 991	2,50 %
9.	Vysočina	58 297 339	2,50 %
10.	*Zlínský*	*39 537 549*	*1,70 %*
11.	Pardubický	39 536 449	1,70 %
12.	Královéhradecký	36 086 066	1,60 %
13.	Olomoucký	33 399 789	1,40 %
14.	Karlovarský	22 181 360	1,00 %

Zdroj: vlastní zpracování dle ČNB

V tabulce 2 je uspořádáno pořadí krajů podle celkového objemu PZI a procentuální podíl ke každému kraji dle statistik ČNB. Dominuje Praha s více než polovičním podílem na celkovém objemu investic v České republice, tento fakt je dán výjimečnou atraktivností a metodikou vykazování, protože hlavní město je uváděno jako sídlo řady investorů, kteří však působí v dalších regionech. Zlínský kraj se umístil v dolní polovině tabulky na 10. místě se 1,7 % podílem. Z hlediska přepočtu objemu PZI na obyvatele je však objem ještě nižší a to 66,9 tis. /obyvatel, čímž zaujímá v celorepublikovém srovnání až 12. místo.

V grafu 3 je zobrazen vývoj přílivu zahraničních investic do Zlínského kraje. Hodnoty jsou rozčleněny podle okresů odpovídající realizovaným investicím v okresech. Při srovnání s celorepublikovým grafem 1 příliv PZI v kraji s mírnými odchylkami kopíruje rostoucí trend včetně poklesu v roce 2003.

Graf 3: Příliv PZI do Zlínského kraje podle okresů

Zdroj: vlastní zpracování dle ČNB

Nejvíce zahraničních investic na konci sledovaného období proudilo do okresu Zlín a to 55%, okres Vsetín se podílí 24%, okres Uherské Hradiště 18% a nejméně okres Kroměříž se 3%. Okres Kroměříž patří v objemu mezi okresy s nejnižším přílivem PZI v České republice, v přepočtu na 1 obyvatele dokonce nejnižší a to 8,9 tis. / obyvatel.

Ačkoli v roce 1999 byla realizována v okrese Zlín masivní investice Barum Continental, celkový objem v tomto okrese vlivem záporného reinvestovaného zisku zůstal záporný. Dalším rokem s výraznou investicí byl rok 2003, kdy stejná firma investovala 2,35 mld. Kč. Přesto byl tento rok i ve Zlínském kraji charakteristický poklesem celkového objemu z důvodu odlivu kapitálu. ČNB sleduje ve své statistice příliv PZI a jejich teritoriální a odvětvovou strukturu. Její agregátní pohled však neumožňuje vyvozovat detailnější analýzu pro daný region. Agentura CzechInvest spadající pod Ministerstvo průmyslu a obchodu eviduje i detailnější regionální rozložení, avšak zaměřuje se pouze na oblast zpracovatelského průmyslu, proto lze jen těžko vyvozovat přesné příčiny změn ve struktuře PZI pro konkrétní region a investici. Mezi významnými investicemi ve zpracovatelském průmyslu dle statistiky CzechInvest a růstem celkového objemu PZI podle ČNB nelze z dostupných dat nalézt spojitost, proto nelze průběh PZI řádně popsat. Příkladem jsou uvedené investice společnosti Barum, či 1,4 mld. investice firmy Schott v roce 2004 v okrese Vsetín, kde i přes tuto vysokou investic došlo meziročně k poklesu celkového objemu investic.

Zahraniční investice do zpracovatelského průmyslu evidované CzechInvestem tvořily téměř 15 mld. Kč. Z teritoriálního hlediska proudilo objemově nejvíce investic z Německa,

které zaujímá 44% všech investic v kraji, na tomto výsledku se podílí z 95% pouze 2 firmy Continental a Schott s masivními investicemi. Dalšími významnými investice jsou z Japonska (20%) a USA (17%). Na přílivu PZI měly částečný vliv i investiční pobídky. Celkem bylo realizováno 14 zahraničních investic spojených s investičními pobídkami, které tvořily v kraji 40% všech pobídkových investic do zpracovatelského průmyslu v kraji. Problematika investičních pobídek však není předmětem práce, proto kromě základního vymezení v následující kapitole není detailněji řešena.

2.3 Podpora PZI – Investiční pobídky

Investiční pobídkou se rozumí poskytnutá dotace, která má ovlivnit umístění investice. Jejím cílem může být přilákání nové investice nebo ponechání a rozšíření stávajícího zařízení. Tyto dotace jsou transferem peněz od státu k firmám a mohou mít mnoho forem, jako jsou např.: peněžní granty, daňová opatření, úvěry za nižší než tržní úrokové sazby, úvěrové záruky, kapitálové injekce, garantované zisky, volné vstupy na pozemky a další výhody.“ (Thomas, 2007)

Nástroji investičních pobídek v ČR dle zákona č.72/2000 Sb. jsou:

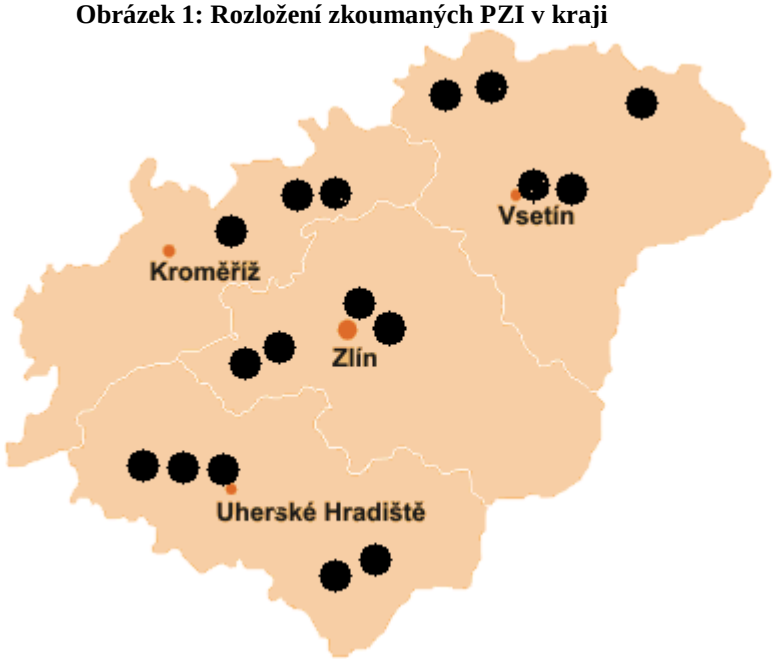
1. slevy na daních z příjmů podle zvláštního právního předpisu
2. převod technicky vybaveného území za zvýhodněnou cenu
3. hmotná podpora vytváření nových pracovních míst podle zvláštního právního předpisu
4. hmotná podpora rekvalifikace zaměstnanců podle zvláštního právního předpisu
5. převod pozemků podle zvláštního právního předpisu, evidovaných v katastru nemovitostí jako zemědělské pozemky a převod ostatních druhů pozemků, a to za ceny zjištěné podle zvláštního právního předpisu účinného ke dni uzavření smlouvy o převodu. Zvláštní zákony omezující převody pozemků ve vlastnictví České republiky tím nejsou dotčeny.

3 Dopady PZI ve Zlínském kraji

Vyhledávání firem proběhlo hledáním z dostupných zdrojů, zejména pomocí katalogů firem, které působí ve Zlínském kraji s cílem nalezení co největšího počtu firem, které by mohly být zahrnuty do analýzy. K zjišťování vhodnosti firmy pro analýzu, tedy zjištění zahraniční účasti ve firmě, byl použit obchodní rejstřík Ministerstva spravedlnosti, ve kterém lze z výročních zpráv a notářských zápisů zjistit formu vlastnictví kapitálu ve firmě. Zahraniční partnerství bylo možno zjistit i v několika případech pomocí internetových stránek, které následně posloužily k zařazení do odvětví a zjištění primárních informací. Cílovou skupinou byly tedy firmy se zahraniční účastí, které mají ve Zlínském kraji svoji provozovnu nebo sídlo. Tímto způsobem bylo nalezeno a ověřeno více než 50 firem, které byly následně kontaktovány pro zjištění dalších údajů. Samotné firmy jsou jen velmi málo ochotné poskytovat interní informace, dle Baštová a Dokoupil (2010) je to způsobeno zejména ze strategických důvodů. Získávání informací tedy bylo z pozice studenta velmi obtížné, odmítavý postoj firem byl velmi častý. Komunikace proběhla osobním dotazováním firem, telefonickým kontaktem či elektronickou poštou s cílem zajištění co nejvyššího počtu odpovědí a ověřením dostupných informací, které byly získány z veřejných zdrojů. Některé odpovědi mohou však být zkresleny, protože byly zaměstnanci firem odhadovány. K analýze se podařilo analyzovat celkem 17 firem, které nicméně vytváří z hlediska počtu zaměstnanců polovinu původně dotazovaných firem. Vzhledem k počtu šetřených firem jsou závěry prezentovány obecněji, protože může docházet ke zkreslení. Rozsahem práce nelze vyvozovat detailní závěry, přesto by tyto závěry měly poskytovat základ pro nastínění vlastností PZI ve Zlínském kraji. Demonstrace významu možných dopadů PZI ve Zlínském kraji tak bude vysvětlena na fungování šetřených firem dle zvolených kritérií v porovnání s dostupnými daty.

3.1 Členění zkoumaných firem

Obrázek 1: Rozložení zkoumaných PZI v kraji

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Rozložení firem napříč krajem ilustruje obrázek 1. Sledované zahraniční investice jsou poměrně rovnoměrně rozloženy do okresů ve Zlínském kraji. 5 firem se nachází v okresu Vsetín stejně jako v okresu Uherské Hradiště, 4 firmy v okrese Zlín, kde se nachází nejvýraznější investor a 3 firmy v okrese Kroměříž. Všechny dotazované firmy se zabývají zpracovatelským průmyslem a mají v kraji fungující provozovnu. Pouze jedna sledovaná firma má v kraji sídlo s vývojovým oddělením a 3 firmy mají v kraji provozovnu, avšak sídlo se zde nenachází a ostatních 13 firem sídlí na stejném místě, kde má provozovnu. Vysoký podíl firem se sídlem i provozovnou tak může značit vyšší spjatost s regionem.

Struktura firem dle počtu zaměstnanců je velmi různorodá, vykazuje ji tabulka 3. Celkem bylo zkoumáno 8 středních firem do 250 zaměstnanců a 9 velkých firem, přičemž pro lepší přehlednost jsou firmy dále rozděleny. Jako výrazně velké lze označit 3 průmyslové podniky s počtem zaměstnanců přesahující více než 1 tisíc, přičemž 1 firma v okrese Zlín svou velikostí s více jak 3500 zaměstnanci výrazně přesahuje vlastnosti ostatních zkoumaných firem a lze ji označit jako regionální gigant.

Tabulka 3: Struktura dotazovaných firem

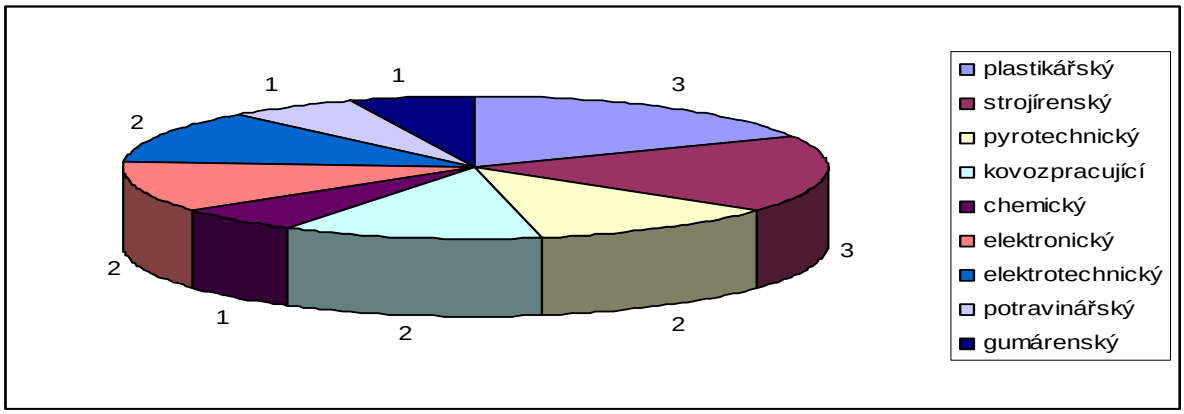
Velikost dle zaměstnanců	Provozovna/Sídlo			Právní forma		Typ investice	
	provoz	sídlo	oboje	s.r.o.	a.s.	M&A	greenfield
0 - 249	1	1	6	6	2	4	4
250 - 500			4	1	3	3	1
500 - 1000	1		1	2		2	
1000 +	1		2	3		3	
celkem	*3*	*1*	*13*	*12*	*5*	*12*	*5*

Zdroj: vlastní zpracování

Z hlediska právní formy je ve zkoumaném vzorku 5 akciových společností a 12 společností s ručením omezeným. Za zmínku stojí fakt, že největší firmy z hlediska investic a počtu zaměstnanců jsou společností s.r.o. včetně největší zkoumané společnosti. Naopak akciové společnosti jsou v řešeném vzorku spíše menšími. V tabulce je dále zahrnuto dělení dle vzniku působení zahraniční firmy. Převážná část firem vznikla formou fúze a akvizice, tedy kapitálovým vstupem do již dříve vzniklého podniku. 5 zahraničních firem vzniklo formou investice na zelené louce jako nový ekonomický subjekt, jedná se však v rámci šetřeného vzorku spíše o menší firmy.

Podle odvětvové struktury je členění rozděleno v grafu 4. Odvětvová struktura zkoumaného vzorku ve zpracovatelském průmyslu je pestrá. Zařazení odvětvové struktury je dáno skutečným stavem činnosti výroby firmy. Pří bližším zaměření lze pozorovat, že více než polovina zkoumaných firem vytváří produkty, které jsou v napojení na automobilový průmysl. Struktura zkoumaných PZI tak koresponduje s celorepublikovým trendem závislosti zpracovatelského průmyslu na automobilový průmysl.

Graf 4 : Odvětvová struktura zkoumaných firem

Zdroj: Vlastní zpracování

Struktura je z pohledu počtu firem v každém odvětví vyrovnaná. Nejpočetnější skupinou zkoumaných podniků ve zpracovatelském průmyslu je strojírenský a plastikářský

průmysl, který souvisí s tradicí těchto odvětví v kraji, od které se odvíjí i vzdělávací instituce, kde jsou chemické obory tradičně zastoupeny v hojném počtu.

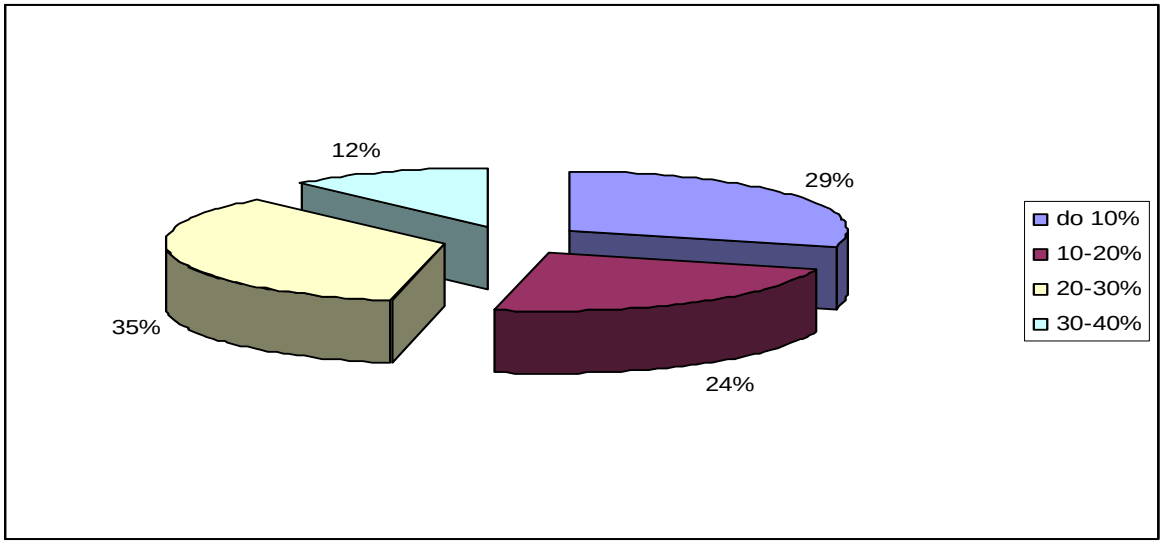
V rámci teritoriálního členění struktura zkoumaných firem odpovídá struktuře trendu přílivu PZI do zpracovatelského průmyslu ve Zlínském kraji, tak jak jej eviduje CzechInvest. Ve zkoumaném vzorku je nejvíce firem s německým vlastnictvím (40%), dalšími jsou investice z USA (12%) a dále je zastoupení různorodé odpovídající jedné firmě z Japonska, Nizozemí, Španělska, Rakouska, Švýcarska, Lucemburska, Dánska a Kypru. Teritoriální struktura PZI může poskytovat pro daný region pohled na následný rozvoj pro zapojení dalších kooperačních vazeb, jak bude sledováno dále. Investoři přicházející do oblasti totiž mohou přilákat další firmy ze své domovské země v rámci dodavatelských vazeb či při svém příchodu sledují možnosti potencionálních dodavatelů, které mohou dále využívat a které se následně mohou vlivem této investice rozvíjet a následně dodávat své produkty na trh země původního investora, se kterým navázaly vazbu.

3.2 Zaměstnanost

Jedním z hlavních dopadů šetřených firem je vliv na zaměstnanost. Hlavním kritériem pro toto zhodnocení byl zejména počet zaměstnanců a zjištění stavu, jaký vliv mají firmy na zaměstnávání lidí z regionu. Pro toto zjištění byla použita otázka dojížďky zaměstnanců ze vzdálenosti větší než 15 km. Tato vzdálenost přibližně kopíruje vzdálenost hranice okresů v kraji a může se zdát jako nízká, protože jistě dochází k migraci pracovníků mezi okresy v rámci kraje. Avšak hranice byla zvolena zejména z důvodu blízkosti hranic šetřených firem s okolními kraji, přičemž hlavním cílem bylo zjistit zaměstnanost, kterou firmy přináší pro kraj a vyšší hranice vzdálenosti by tak mohla více tyto údaje více zkreslovat. Pouze u největšího zaměstnavatele se nepodařilo zjistit procentuální podíl. Avšak vzhledem k jeho velikosti a zejména nadstandardně pozitivním přístupem na výhradní zaměstnávání lidí z regionu, který je zakořeněn v podnikové strategii ve vztazích veřejnosti na zachování zaměstnanosti v regionu, lze konstatovat, že jeho vazby na zaměstnance i vzhledem k jejich počtu v regionu jsou velmi silné.[1]

[1] S ohledem na tuto skutečnost a počet jeho zaměstnanců byla firma zařazena do nejpočetnější skupiny 20 – 30%. Začlenění je zejména z důvodu kladného postoje pro zaměstnávání lidí z regionu

Graf 5: Podíl dojíždějících zaměstnanců ve firmách PZI ze vzdálenosti větší než 15 km

Zdroj: vlastní zpracování

Jak je z pohledu grafu 5 patrné, ukazuje se, že firmy zaměstnávají pracovníky zejména ze svého okolí v rámci území kraje, čímž působí pozitivně na jeho zaměstnanost. Firmy nejčastěji uváděly maximum 20 – 30% dojíždějících zaměstnanců z větší vzdálenosti, přičemž lze předpokládat, že část z tohoto podílu zůstává v regionu, většina zaměstnanců tak pochází z regionu. Zvýšený podíl zaměstnaných pracovníků (12%) dojíždějících z větší vzdálenosti a tím i částečně jiného kraje lze pozorovat pouze u malého počtu firem. Tento podíl však souvisí s umístěním jednotlivých firem. Ve vzorku s nejvyšším podílem jsou zejména firmy, které jsou lokalizovány velmi blízko hranic s Moravskoslezským a Olomouckým krajem, lze tak předpokládat migraci zaměstnanců právě z těchto krajů do firem umístěných ve sledovaném regionu.

Tabulka 4: Členění firem dle podílu dojíždějících zaměstnanců

	Podíl dojíždějících zaměstnanců			
velikost	do 10%	10-20%	20-30%	30-40%
0 - 249	5	2	1	
250 - 500		1	2	1
500 - 1000		1	1	
1000 +			2	1
celkem	*5*	*4*	*6*	*2*

Zdroj: vlastní zpracování

Zajímavý pohled přináší členění dojíždějících podle velikosti firem. Jak ukazuje tabulka 4, nejnižší podíl dojíždějících zaměstnanců z větší vzdálenosti u firem s počtem zaměstnanců do 250. Tyto šetřené firmy se zabývají specializovanější výrobou a i přes vyšší nároky na kvalifikaci tak nalézají zaměstnance v bezprostředním okolí své provozovny. Naopak nejvyšší podíl dojíždějící lze pozorovat u velkých firem. To může být způsobeno již

uvedenou blízkostí se sousedským krajem, tak i z povahy šetřených firem. Tyto firmy se zabývají masovou výrobou a vhledem ke své velikosti stahují zaměstnance z většího okolí.

Tabulka 5: Podíly PZI v kraji na vybrané ukazatele

ukazatel	Zlínský kraj	Podíl sledovaných firem
počet ekonomicky aktivních obyvatel	288,5 tis.	3,40%
průměrný počet zaměstnanců	179 tis.	5,50%
z toho: zpracovatelský průmysl	43 467	22,70%

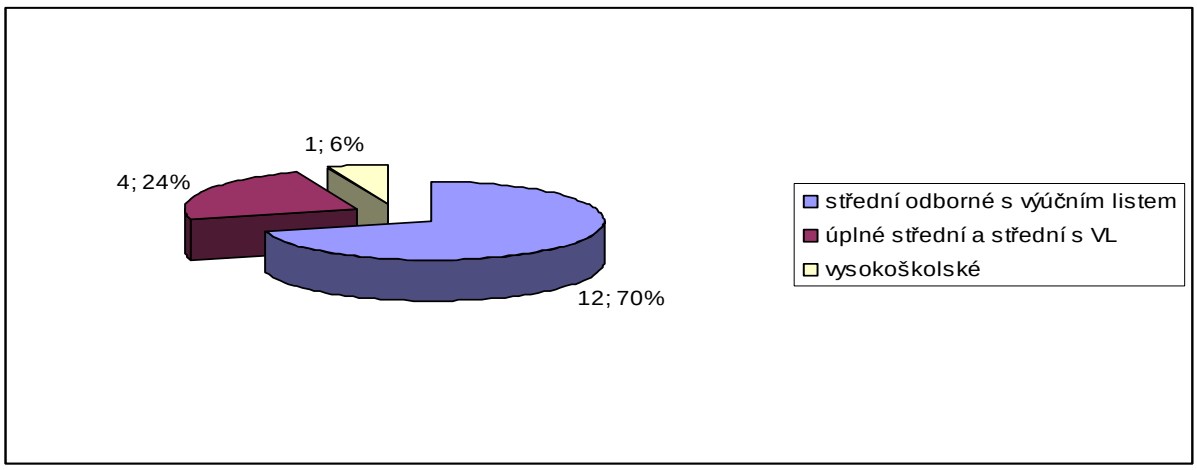
Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

Číselně vyjádřeno sledované PZI vytváří 10 tis. pracovních míst, podílové ukazatele ve vztahu ke statistickým údajům dle ČSÚ v kraji jsou vyjádřeny v tabulce 5. Sledovaný vzorek tak zaměstnává téměř čtvrtinu zaměstnanců ve zpracovatelském průmyslu. Z šetření tedy vyplynulo, že zaměstnanci firem jsou převážně z regionu a vzhledem k nezanedbatelnému počtu pracovníku, které tyto firmy zaměstnávají, lze konstatovat, že sledované firmy se zahraniční účastí lokalizované na území kraje přispívají na zaměstnanost a mají nezanedbatelný vliv na trh práce v regionu.

3.2.1 Vzdělanostní struktura zaměstnanců

Pro zjištění vzdělanostní struktury zaměstnanců byl použit dotaz na nejpočetnější skupinu zaměstnaných pracovníků. Cílem tohoto kritéria je zjistit, jaké pracovníky firmy zaměstnávají a s výsledky následující kapitoly zjistit, jestli se podílejí i na zaměstnanosti pracovníků s vyšším vzděláním (zaměstnanci se středoškolským odborným vzděláním s maturitou a vysokoškoláci). Tedy zda firmy poskytují práci lidem s vyšším vzděláním. Z výsledků se ukázalo, že nejpočetnější skupinou zaměstnaných jsou pracovníci se středním odborným vzděláním s výučním listem. Práci ve sledovaných firmách tak nalézají spíše lidé s nižší kvalifikací.

Graf 6: Podíl firem PZI dle nejpočetnější vzdělanostní skupiny zaměstnanců

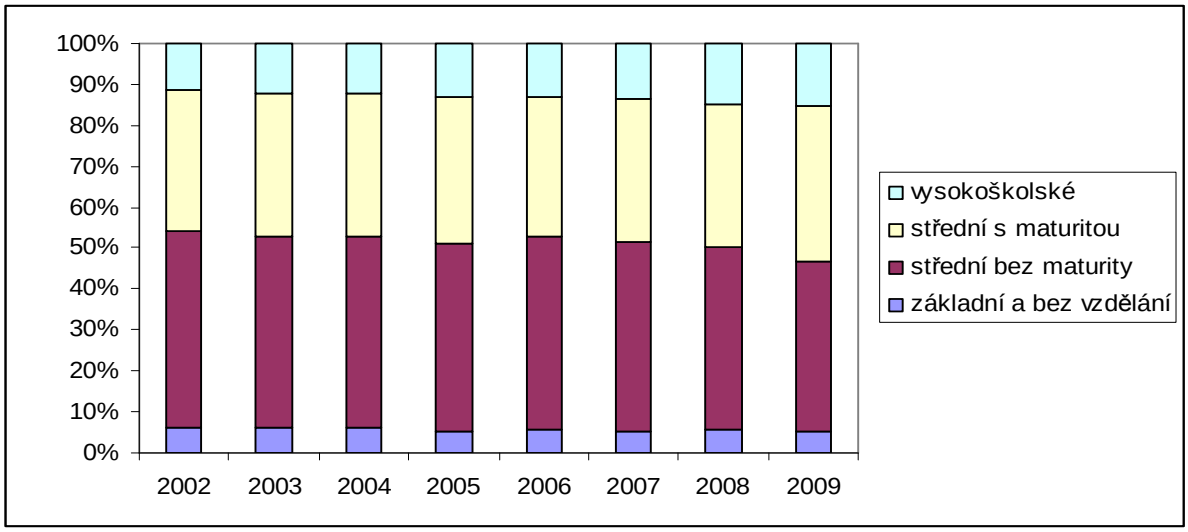

Zdroj: vlastní zpracování

Na grafu 6 je zobrazen podíl firem zaměstnávajících zejména pracovníky s výučním listem. Zařazení do skupiny střední odborné s výučním listem je u firem, kde nejpočetnější skupinou jsou lidé s tímto vzděláním a jejich podíl na zaměstnanosti ve firmě tvoří více jak polovinu všech zaměstnaných. Čtvrtina firem uvedla, že nejpočetnější skupinou jsou jak lidé s výučním listem, tak lidé s maturitou. Pouze u jedné sledované převažuje podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí, to je způsobeno faktem, že sledovaný subjekt má ve Zlínském kraji své sídlo s vývojovým centrem, ve kterém pracují právě vysokoškolsky vzdělaní pracovníci.

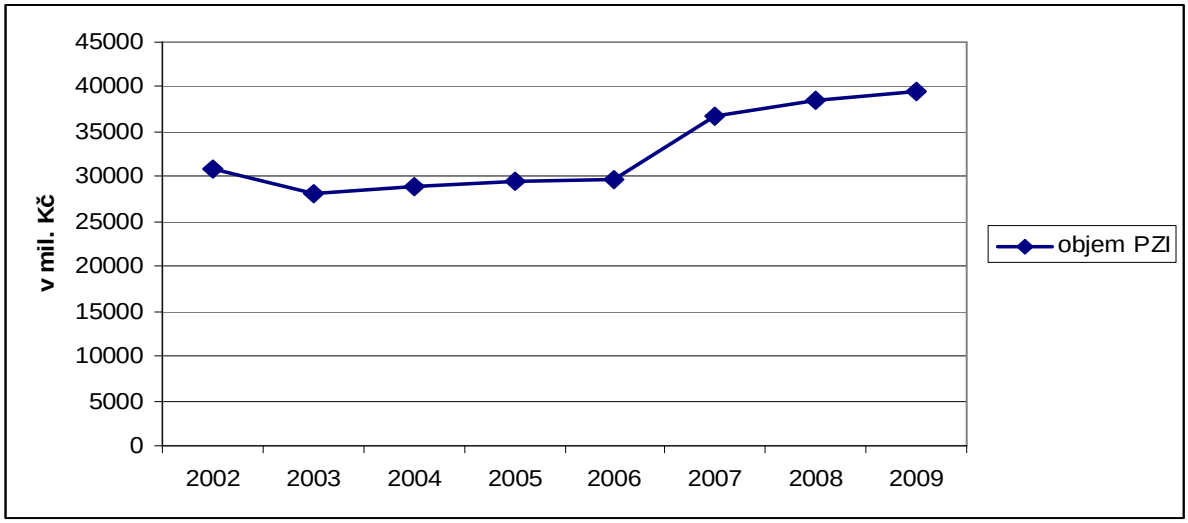
Největší podíl středoškolsky vzdělaných bez maturity odpovídá vzdělanostní struktuře zaměstnaných v kraji, jak jej eviduje ČSÚ. Na grafech 7 a 8 je sledován vývoj vzdělanostní struktury zaměstnanců a trend přílivu PZI.

Graf 7: Vývoj vzdělanostní struktury zaměstnanců ve Zlínském kraji

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

Graf 8: Vývoj přílivu PZI do Zlínského kraje

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČNB

Z grafů je znatelné, že nejpočetnější skupinou zaměstnanců jsou lidé se středoškolským vzděláním bez maturity. Podíl této skupiny však v čase klesá na úkor zaměstnanců se středoškolským vzděláním s maturitou a vysokoškolským vzděláním. Trend přílivu PZI je mírně rostoucí. Při spojení trendu PZI a podílu zaměstnaných osob s vyšším vzděláním lze pozorovat, že by mohla existovat určitá závislost mezi přílivem PZI a vzdělanostní strukturou zaměstnanců. Příliv PZI by mohl mít kladný vliv na tvorbu pracovních míst vyžadující kvalifikovanou pracovní sílou. Toto spojení však nelze z dostupných dat potvrdit, ale ani jednoznačně vyvrátit. Na základě rozhovoru s agenturou CzechInvest, která zpracovává projekty zahraničních investorů do zpracovatelského průmyslu v kraji, mají příchozí investoři různorodé požadavky na pracovní sílu, které se liší povahou projektu. Investoři se vždy zajímají o pracovní sílu, která je spjatá s oborem, ve kterém firma podniká. Nároky na kvalifikovanou pracovní sílu se liší, investor se může spokojit s lidmi s odborným vzděláním v daném oboru, avšak téměř vždy požaduje i určitou část zaměstnanců s vyšší kvalifikací pro specifické dovednosti pro výrobu, kteří následně pracují na vyšších a náročnějších pozicích. Vzhledem k povaze uskutečněných projektů, které směřovaly do zpracovatelského průmyslu, je patrné, že největší poptávka firem je po dělnických pozicích, na které je dostačující nižší vzdělání, proto bude podíl zaměstnanců s nižším vzděláním ve statistikách převažovat. Na základě těchto informací tak nelze jednoznačně posoudit, zda existuje celkově přímá korelace přílivu PZI a vyšší podíl zaměstnaných lidí s vyšší kvalifikací. S poptávkou sledovaných firem po kvalifikované pracovní cíle se zabývá následující kapitola, ze které vychází nedostatek kvalifikované pracovní síly. Z tohoto poznatku však lze následně vyvodit, že firmy vytvářejí místa i pro pracovníky s vyšším vzděláním a podílejí se tak na zvyšování podílu zaměstnaných osob s vyšším vzděláním.

Na základě výsledku sledovaných firem jsou tak největší skupinou zaměstnaných ve Zlínském kraji pracovníci se středním vzděláním bez maturity, ačkoli firmy vytváří i pracovní místa pro kvalifikované pracovníky, což je řešeno v následující kapitole. Z celkového podílu sledované PZI zjednodušeně přispívají k zaměstnanosti zejména u lidí s nižším vzděláním.

3.2.2 Kvalifikovaná pracovní síla v souvislosti s nezaměstnaností

Dalším zkoumaným v rámci šetření bylo zjišťování, zda firmy nalézají v regionu dostatek kvalifikované pracovní síly. Zlínský kraj patří mezi strukturálně postižené regiony s dlouhodobě s celorepublikově nadprůměrnou nezaměstnaností, míra registrované nezaměstnanosti k 31. 12. 2011 je 9,35%. Mohlo by se tedy zdát, že počet nezaměstnaných poskytuje dostatečnou potencionální zásobu pracovní síly pro investující firmy. V tabulce 6 je

zobrazena vzdělanostní struktura nezaměstnaných lidí, kteří by se tak mohli ucházet o volná pracovní místa v poptávajících firmách. Při pohledu na tabulku lze konstatovat, že počet kvalifikovaných pracovníků, kteří mohou nastoupit do zaměstnání je dostatečný (středoškolské s maturitou a vysokoškolské vzdělání tvoří 33,1% všech nezaměstnaných), což firmám poskytuje širší možnost výběru a potencionálně je tak Zlínský kraj dobře vybaven připravenými pracovníky.

Tabulka 6: Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v regionu

	Absolutně	Relativně
Počet nezaměstnaných	33 386	
z toho:		
základní a bez vzdělání	5 866	17,60%
střední bez maturity	1 101	
vyučení	15 342	49,30%
vyučení s maturitou	2 266	
úplné střední všeobecné s maturitou	977	26,60%
úplné střední odborné s maturitou	5 630	
vyšší	220	0,60%
vysokoškolské	1 984	5,90%

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

Z hlediska výsledků šetřených firem se však tento pohled plně neprokázal. V tabulce 7 jsou uvedeny výsledky dle počtu firem, které uvedly dostatek pracovníků. Pro přehlednější specifikaci je rozdělení nalézání vhodných zaměstnanců rozděleno pro všechny pracovní pozice, dále na pozice dělnické a pozice vyžadující vyšší kvalifikaci. U dělnických pozic se předpokládá spokojení s nižším vzděláním. Pouze 5 šetřených firem nemá problém s nacházením zaměstnanců pro svou činnost, zbylých 12 firem neúspěšně hledá vhodné pracovníky. Z pohledu na tabulku je patrné, že firmy povětšinou nemají problém s hledáním zaměstnanců na dělnické pozice, jak uvedlo 14 firem, zbývající 3 firmy hledaly v době šetření zaměstnance, na které postačí odborné vyučení do výrobního provozu dle zaměření firmy zejména na pozice typu svářeč, elektrikář, obráběč atd. Poptávku na trhu práce po řemeslných oborech potvrzuje i ČSÚ, který v návaznosti spojuje počet žáků studující tyto obory. Konstatuje klesající počet žáků řemesla na úkor oborů s maturitní zkouškou a rostoucím počtem žáků se všeobecným vzděláním. Naopak největším problém pro firmy je obsazování náročnějších pozic vyžadující náročné dovednosti a vysokou kvalifikaci. S tímto problémem se potýká 11 ze 17 sledovaných firem. Dle několika vyjádření je problém již dlouhodobý a některé žádané pozice i přes nadprůměrně vysokou nabízenou mzdu jsou neobsaditelné, protože žádání pracovníci na trhu práce nejsou. Mezi velmi poptávané pozice u všech firem patří zejména specializované technické pozice, pro příklad jsou to technologové,

elektroinženýři, procesní inženýři, kontrola kvality, plánovači, normovači, konstruktéři, programátoři či pracovníci do vývoje či laboratoří.

Tabulka 7: Členění firem dle nedostatku pracovních sil

	Dostatek	Nedostatek
všechny pracovní pozice	6	11
dělnické pozice	14	3
odborné náročnější pozice včetně vývoje	6	11

Zdroj: vlastní zpracování

Tento nepříznivý stav potvrzuje i Ing. Martin Michalov z agentury AFI (sdružení pro zahraniční investice), který poukazuje zejména na rostoucí nedostatek technicky vzdělaných pracovníků. Pro nově příchozí investory je dostupnost kvalifikovaných pracovníků jedním z nejdůležitějších faktorů pro rozhodování. Nedostatek těchto pracovníků je i důsledkem zvyšujícího nedostatku technicky vzdělaných absolventů, kterým navíc často chybí zejména jazykové znalosti pro zahraniční investory a vyžadovaná samostatnost.

Zajímavý poznatek lze nalézt při bližším zkoumání firem s dostatkem kvalifikovaných pracovníků. 3 firmy s dostatkem kvalifikovaných pracovníků, z nichž 2 jsou navíc velmi inovativní (viz samostatná kapitola) velmi úzce spolupracují s technickými školami a univerzitami v kraji a mimo něj. Firmy si tak mohou dopředu zajišťovat budoucí zaměstnance z řad stávajících studentů, což jim může přinést výhodu oproti ostatním firmám, které tuto spolupráci nevyvíjí.

Počet technicky vzdělaných lidí dokládá analýza kvality pracovní síly v kraji dle ČSÚ (2010), která konstatuje, že více než 40 % obyvatel v kraji má technické vzdělání a zhruba 15% má vzdělání v oboru společenských věd, avšak zejména s nižším stupněm vzdělání. Naopak s vyšším stupněm dosaženého vzdělání se snižuje podíl osob s technickým vzděláním a roste podíl osob se vzděláním v oboru společenské vědy, obchod a právo. Nicméně region jako takový je v mezikrajském srovnání vzdělání v technických oborech nadprůměrný. V tabulce 8 je 5 krajů s nejvyšším počtem studentů vysokých škol v oborech technických věd. I přes mírně klesající trend je vyšší počet studentů technických oborů pouze z Moravskoslezského a Jihomoravského kraje. Tito v budoucnu vystudovaní studenti tak tvoří široký potenciál pro kvalifikovanou pracovní sílu.

Tabulka 8: Počet studentů vysokých škol technického zaměření

	2008	**2009**	**2010**
Moravskoslezský	9 837	10 191	10 130
Jihomoravský	6 627	6 616	6 573
Zlínský	5 269	5 229	5 165
Hl. m. Praha	5 247	4 977	4 691
Středočeský	4 421	4 208	4 149

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

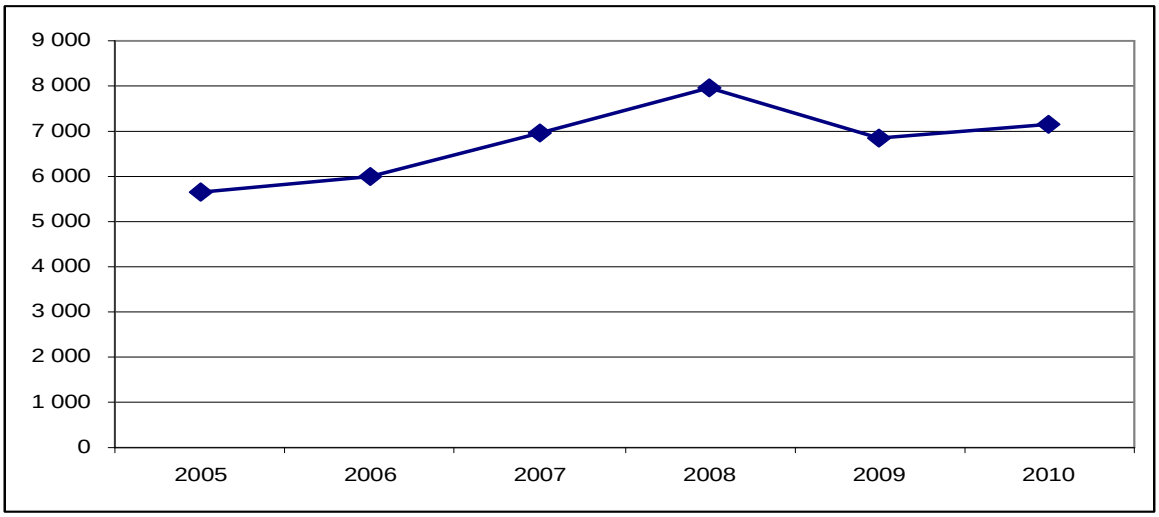
V návaznosti na předchozí kapitolu lze konstatovat, že ačkoli firmy zaměstnávají podílově nejvíce skupinu lidí se středním odborným vzděláním bez maturity, vytváří však i z velké části místa pro pracovníky s vyšší kvalifikací. Zde však naráží právě na nedostatek vhodné pracovní síly, ačkoli z hlediska vysoké nezaměstnanosti a více než 30% podílu nezaměstnaných s vyšším vzděláním by se mohl zdát výběr potencionálních zaměstnanců z řad nezaměstnaných jako dostatečně široký. Základna nezaměstnaných pro firmy tak přináší užitek pouze na jednodušší dělnické pozice a firmy mají problém s obsazováním pozic vyžadující vyšší kvalifikaci pro náročnější pracovní úkony. Efekt na snížení nezaměstnanosti je tak pouze částečný a to u skupiny lidí s nižším vzděláním, protože u ostatních pozic Zlínský kraj nenabízí dostatečně kvalifikované zázemí pro firmy zabývající se odbornou činností. Struktura nezaměstnaných s vyšším vzděláním tak neodpovídá požadavkům firem na vhodnou kvalifikaci. Nezaměstnanost lidí s vyšším vzděláním se tak nesnižuje.

Podobný je efekt ve spojení s tímto stavem i na zaměstnanost, protože ačkoli sledované firmy vytváří i pozice pro kvalifikovanější pracovníky, potencionálně by měly tyto volná pracovní místa vést ke zvýšení zaměstnanosti v této skupině, avšak firmy naráží právě na nedostatek vhodně kvalifikovaných lidí a zaměstnanost se tak nemusí zvyšovat.

3.2.3 Zaměstnávání cizinců ve firmách s PZI

V rámci šetření byly firmy dotazovány také na zaměstnávání cizinců. Pouze 3 firmy uvedly, že nezaměstnávají žádné cizince. Bohužel se ve většině případů nepodařilo zjistit podíl zaměstnávaných cizinců ani jejich pozici ve firmě. Z hlediska srovnání přílivu PZI dle grafu 8 a počtu zaměstnaných cizinců, jak jej ukazuje graf 9 (údaje o počtu zaměstnaných cizinců na úrovni krajů do roku 2004 nejsou publikovány) lze pozorovat s mírnými výkyvy souběžný rostoucí trend zaměstnaných cizinců a objemu PZI. Závěry prokazující zvýšený příliv cizinců do firem s PZI však nelze z tohoto pohledu přímo potvrdit, protože příčiny mírně zvyšujícího počtu zaměstnaných cizinců nemusejí přímo souviset s PZI, nelze jej však ani vyvrátit. Dle ČSÚ (2009) význam cizinců na trhu práce v kraji není velký. V mezikrajském srovnání je kraj až na 12. místě před Olomouckým krajem a krajem Vysočina v počtu zaměstnaných cizinců. 50% cizinců pracuje ve zpracovatelském průmyslu, kam také proudí PZI, avšak vzhledem k celkově vysokému podílu zpracovatelského průmyslu (36,2%) na zaměstnanosti v kraji nelze přímo konstatovat, zda je příliv cizinců způsoben domácími nebo zahraničními firmami. Přesto se naskýtá závislost se zaměstnáváním cizinců a zmíněného nedostatku kvalifikované pracovní síly.

Graf 9: Vývoj počtu zaměstnaných cizinců ve Zlínském kraji

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

Jak již bylo zmíněno, velká část firem se potýká s nedostatkem kvalifikovaných pracovníků. Pokud bychom předpokládali zaměstnávání cizinců právě s nedostatkem zaměstnanců, došli bychom k závěru, že firmy tyto pozice mohou nabízet právě cizincům. Z uvedených 14 firem zaměstnávající cizince se totiž 9 firem potýká s nedostatkem kvalifikovaných pracovníků. Tento stav potvrzuje i vyjádření největší sledované společnosti Barum Continental, která předpovídá z důvodu zhoršující se demografické struktury, krize učňovských oborů a technických oborů v kraji vyšší orientaci na zahraniční pracovní trh, zejména na některé technické profese, které je obtížné sehnat i v rámci celorepublikového pracovního trhu. Jelikož se jedná o firmy se zahraničním kapitálem a často se jedná o pobočky dceřiných firem, lze tak vždy předpokládat určitý podíl cizinců zejména na vyšších řídících pozicích a v managementu, kteří přichází do firmy od mateřské firmy. Ve spojení s výše uvedeným lze konstatovat, že PZI mají určitý vliv na zaměstnávání cizinců v kraj.

3.3 Mzdy

Dalším zkoumaným jevem šetřených firem je zjišťování průměrné mzdy. Obecně jsou zahraniční firmy považované za zaměstnavatele nabízející vyšší mzdy. Kritériem pro hodnocení je srovnání průměrné mzdy šetřených firem s průměrnou mzdou v kraji. Cílem šetření je zjištění, zda je mzda v zahraničních firmách vyšší než průměrná mzda a firmy tak zvyšují průměrnou mzdu v kraji. V rámci šetřených firem se tento jev téměř plně projevil. Tabulka 9 dělí počet firem dle výše mzdy. Průměrná mzda v kraji v roce 2011 činila 21 486 Kč. Tuto hodnotu nepřevýšila svou průměrnou mzdou pouze jedna firma. Ve všech ostatních zkoumaných firmách byla mzda vyšší než krajský průměr. U 8 firem se průměr pohyboval

okolo krajského průměru a převyšoval jej maximálně o 3 500 Kč. Zbylých 8 firem převyšovalo průměrnou mzdu výrazně. V 5 sledovaných podnicích průměrná mzda převyšovala hranici 30 000 Kč. Zajímavý pohled lze vypozorovat ve spojení vysokých průměrných mezd a firem s vlastním vývojovým oddělení. 4 podniky z 5, které jsou zařazeny do skupiny s průměrnou mzdou nad 30 000 Kč, mají vlastní vývojové oddělení, kde je nutná vysoká kvalifikace, která je následně oceněna výrazně vyšší mzdou. Další 2 firmy s vlastním vývojem se svou průměrnou mzdou velmi přibližovaly k částce 30 000 Kč. Průměrná mzda vědeckých a technických pracovníků v roce 2011 v kraji činila 31 041 Kč. Z toho lze vyvodit, že existuje vzájemný vztah mezi vysokým průměrným platem a firmami s vlastním vývojovým oddělením.

Tabulka 9: Průměrné mzdy ve sledovaných firmách

mzda	počet firem
do 21 486 Kč	1
do 25 000 Kč	8
do 30 000 Kč	3
nad 30 000 Kč	5

Zdroj: vlastní zpracování

V porovnání s průměrnou mzdou ve zpracovatelském průmyslu ve Zlínském kraji, která v roce 2009 (novější údaje dosud k dispozici) činila 19 984 Kč, převyšují tuto výši všechny firmy. Ve srovnání průměrné mzdy v roce 2011 v průmyslových podnicích se 100 a více zaměstnanci ve Zlínském kraji, která činila 23 744 Kč, již není výsledek tak jednoznačný. Kolem této výše mírně osciluje 8 šetřených firem. Přesto lze potvrdit tvrzení o vyšších mzdách v zahraničních podnicích, které tak zároveň svou výší zvyšují průměrnou mzdu v kraji a tlačí mzdy směrem nahoru.

3.4 Kooperační vazby

Cílem této kapitoly bylo zjistit, zda zkoumané firmy kooperují s místními firmami v rámci dodavatelsko – odběratelských vztahů uvnitř kraje. Vznikem těchto vazeb totiž nepřímo vznikají další přínosné pozitivní efekty formou spillover a z toho plynoucí dopad na sociální blahobyt a ekonomický výkon regionu. Otázka týkající se využívání dodavatelů nacházejících se na území kraje tak směřovala právě ke zjištění míry kooperace s místními firmami. Všechny firmy uvedly, že využívají ve větší či menší míře dodavatele z kraje. Tyto výsledky lze dle odpovědí dále rozdělit na dodávky běžných služeb a nákupů a dodávky potřebné pro výrobu jako je např.: materiál či součástky. Z hlediska běžných nákupů a externích služeb využívají všechny sledované firmy dodavatele ze svého okolí. Jedná se zejména o nákupy,

servis, taktéž služby, které si firma najímá externí firmou, jako jsou úklidové práce, stravování, doprava, dodávky nářadí, IT, poradenství či nakládání s odpady. Z hlediska dodávek materiálu a komponentů, které jsou nutné pro primární výrobní činnost, uvedlo 10 firem, které využívají pro svou produkci alespoň částečně dodavatele z regionu. Ostatní firmy mají své smluvní dodavatele mimo region. Tento vysoký počet firem tak indikuje vazby mezi zahraničními firmami a místními firmami přinášející potencionální spillover efekty plynoucí z kooperačních vazeb. Tímto se částečně vyvrací častý negativní poznatek, kdy se zahraniční firmy izolují od firem v regionu a místní firmy nejsou schopné s nimi navazovat vazby. Nepřímo plynoucím poznatkem je, že ze sledovaných firem navazují 4 firmy mezi sebou částečné dodavatelsko – odběratelské vztahy.

Tabulka 10: Dodavatelsko – odběratelské vztahy firem PZI

Dodavatelé	
	počet firem
běžné dodávky	17
dodávky pro výrobu	10
Odběratelé	
uvnitř regionu	7
mimo region	17

Zdroj: vlastní zpracování

V rámci dodavatelsko – odběratelských vazeb bylo dále zkoumáno, zda produkce firmy nachází odběratele v regionu. Všechny šetřené firmy uvedly, že hlavní odběratelé se nacházejí mimo region. Drtivá část produkce šetřených firem nalézá své odběratele zejména v zahraničí, produkce tak proudí mimo region i mimo ČR. To částečně souvisí i s povahou zkoumaných firem (zahraniční investice), kterým pomáhají obchodní vazby mateřských firem či zahraničních partnerů. Produkce 7 firem nalézá odběratele v kraji, dle jejich vyjádření je však tato produkce podílově na celkové produkci jen minimální a často omezená na jednotlivé dodávky krom již 2 výše zmiňovaných firem. Z výsledků tak lze usoudit, že ani případné inovační produkty a technologie šetřených firem nepřispívají k dalšímu využití v regionu.

3.5 Inovace

Další části šetření bylo zjištění inovačního potenciálu firmy, tedy jak firma přispívá k inovačnímu rozvoji. Průzkum se týkal dotazu, zda firma provádí vlastní výzkum a vývoj či zda je přímo inovativně zaměřená. Prvním kritériem pro šetření je aktivita spojená s vývojovým oddělením. Avšak firma může rozvíjet svůj potenciál, i když toto oddělení přímo nevlastní např.: nákupem nových technologií pro zlepšování vlastních výrobků,

kooperací s vysokými školami a následný příjem inovačních poznatků. Pro toto hodnocení je použit výběr firem z databáze Asociace inovačního podnikání, ve které lze nalézt firmy, které vyrábějí inovační produkty a vytvářejí aktivity pro inovační podnikání.

Tabulka 11: Firmy zabývající se inovacemi

Inovace	
vlastní R&D	6
dle AIP	10
žádná z možností	7

Zdroj: vlastní zpracování

V tabulce 11 je uveden počet firem dle hodnotících kritérií. 6 šetřených firem provádí vlastní výzkum a vývoj ve vlastním vývojovém oddělení. Tyto firmy jsou považovány za velmi inovativně zaměřené, aplikují zkoumané poznatky do svého výrobního portfolia a vkládají nemalé investice a prostředky do vlastního výzkumu. Tyto firmy se snaží o rozšiřování sortimentu vlastních výrobků a zlepšování kvality. V databázi AIP se z šetřených firem nalézá 10 firem včetně 6 zkoumaných firem s vývojovým oddělením. V databázi se tak nalézají další 4 firmy, které vyvíjí inovační aktivity. Tyto firmy povětšinou shromažďují, realizují a zpracovávají návrhy pro zlepšení kvality svých výrobků. Vynakládají investice do technologií, jak se ukázalo dle dotazování na investice do rozvoje firmy. Ze zbylých 7 firem, které nejsou v databázi, uvedla jedna firma investice do nákupu nových technologií, i u ní tak lze předpokládat částečně inovační aktivitu. Inovační produkty šetřených firem však vzhledem k již zmíněnému převážnému exportu výrobků nezůstávají uvnitř regionu. Podíl 6 inovativně zaměřených firem v rámci pilotního šetření tak činí 35%, podíl firem zabývajících se inovativními aktivitami 59%, což převyšuje podíl inovačních podniků na celkovém počtu podniků v kraji a odpovídá republikovému podílu inovačních podniků pod zahraniční kontrolou (ČSÚ, 2010). Na základě těchto poznatků lze hodnotit sledované PZI jako inovativní, nejedná se tak pouze o jednoduché kompletační závody bez přidané hodnoty. Avšak vzhledem k nízké produkci jejich výrobků do kraje je inovační potenciál sledovaných firem pro ostatní firmy v kraji omezen.

3.6 Životní prostředí

Otázka směřující na životní prostředí měla za cíl zjistit, zda šetřené firmy působí pozitivně na životní prostředí nad rámec stanovený zákonem. 2 firmy uvedly, že mají zavedeny principy v rámci společenské odpovědnosti firmy v oblasti životního prostředí. Obě firmy mají vyčleněný finanční obnos na zlepšování životního prostředí v místě působení. Z těchto příspěvků jsou financovány projekty např. na výsadbu zeleně či podpora ochrany vodních

zdrojů. 10 firem uvedlo, že jsou držiteli certifikátu ISO 14001, který zavádí efektivní systém řízení v oblasti ochrany životního prostředí. Tento certifikát potvrzuje plnění právních předpisů, realizaci opatření dopadů působení firmy na životní prostředí, vzdělávání zaměstnanců v rámci environmentální politiky firmy, ekologickou likvidaci odpadů či snahu o minimalizaci spotřeby přírodních zdrojů. Získání tohoto certifikátu lze považovat za potvrzení důležitosti environmentální zodpovědnosti firmy.

3.7 Vybrané sociální dopady

Posledním okruhem dotazníkové šetření je zjištění, zda firmy navazují sociální vazby v regionu v podobě podpory charity, vzdělávacích institucí, společenských akcí či zájmových klubů. 7 firem spolupracuje se středními a vysokými školami a nabízejí studentům odborné stáže, exkurze a praxi. Tímto se firmy snaží, vzhledem k již zmíněné zvyšující se potřebě po kvalifikovaných pracovních silách, si zajistit budoucí pracovníky. 9 šetřených firem vyčleňuje finanční obnos pro podporu těchto aktivit, který následně rozdělují mezi žadatele. Zejména ve svém nejbližším okolí podporují charitativní sdružení, zdravotní, veřejné a sociální zařízení jako jsou např. dětské domovy či občanská sdružení a nadace. Dále jsou firmy partnery kulturních lokálních akcí v regionu. Velmi často také sponzorují sportovní a mládežnické kluby. Z hlediska hodnocení tak lze konstatovat, že firmy navazují vztahy s okolím a vytváří sociální vazby na region.

Z šetření v rámci zjišťování investic firem dále vyplynulo, že firmy se sami podílejí na zvyšování kvalifikace svých zaměstnanců. Kromě standardního postupu vzdělávání svých zaměstnanců jako je zaškolování pracovníku do provozu firmy svým zaměstnancům věnují vysokou pozornost pro vzdělávání v rámci vzdělávacích center a systému vzdělávání zaměstnanců. Firmy vynakládají investice do odborných školení, získávání znalostí z managementu, rozvoje oblasti řízení projektů či zvyšování jazykové a počítačové gramotnosti. To lze hodnotit, jako velký přínos pro zaměstnance pracují v šetřených firmách a hodnotit jako zvyšovaní kvalifikace pracovníků v regionu.

3.8 Vyhodnocené dopady v návaznosti na teorii

Z šetření vyplynulo několik poznatků, které v několika případech navazují na teoretická východiska dopadů PZI, které byly popsány v první kapitole. Předmětem kapitoly jsou právě tyto návaznosti. Z vyhodnocených dopadů vyplynul pozitivní dopad na zaměstnanost. Ve spojitosti obecně nízkého přílivu PZI do Zlínského kraje a malého počtu investic typu greenfield v šetřeném vzorku však nevznikaly velké projekty náhle zvyšující zaměstnanost.

Většina šetřených firem totiž vznikla vstupem zahraničního investora formou fúze a akvizice, které nejsou typické vysokým nárůstem tvorby pracovních míst. Přesto firmy PZI tvoří nezanedbatelný podíl v zaměstnanosti v regionu.

Ačkoli firmy zaměstnávají zejména pracovníky s nižším vzděláním, potvrdil se dvojí efekt PZI v otázce rozporu, proč je i přes nabídku volných pracovních míst v regionu vysoká nezaměstnanost. Na jednu stranu existuje v regionu vysoká nezaměstnanost, na druhou stranu technologicky progresivní zahraniční firmy vytváří volná pracovní místa, na které však mají kvalifikační požadavky, které většina uchazečů svou kvalifikací nebo vzděláním nesplňuje. Nezaměstnanost se tak nesnižuje, protože základna nezaměstnaných poskytuje prostor pouze pro jednodušší pozice. Kraj tak z tohoto pohledu ztrácí schopnost absorbovat potencionální efekty z PZI. Firmy se následně snaží volná místa obsazovat hledáním kvalifikované pracovníky mimo region. Výsledkem tak může být příliv kvalifikovaných cizinců (z blízkého Slovenska nebo z mateřské země investora), což s sebou může přinést následné sociální důsledky.

Dalším sledovým efektem byl efekt na mzdy. Potvrdil se poznatek vyšších mezd v zahraničních firmách. Téměř všechny sledované firmy mají znatelně vyšší mzdy než je průměrná mzda v regionu i v odvětví. Na jednu stranu tak zvyšují životní úroveň pracovní síly, na druhou stranu však tlačí mzdy směrem nahoru ve svém odvětví i celkově v regionu a zvyšují tak cenu práce i pro domácí podniky, kterým mohou vyšší mzdy způsobovat problémy v konkurenceschopnosti.

Výsledky šetření také ukazují pozitivní spojitost PZI jako zdroje přelévání nových znalostí a dovedností. PZI v kraji působí pozitivně na zvyšování kvalifikace pracovních sil, protože vynakládají prostředky pro vzdělávání svých zaměstnanců na rozvoj lidského potenciálu. Zahraniční firmy tak vyškolují místní pracovníky a předávají jim své know – how, které se tak odráží ve vzdělanosti pracovníků a následně může zvyšovat produktivitu práce. Sledované PZI lze dle teorie hodnotit jako know – how vytvářející vzhledem k vysokému podílu firem s inovační aktivitou.

Jako velmi důležité jsou v teorii považovány nepřímé dopady v podobě navázání kooperace zahraničních firem s domácími ve formě dodavatelsko – odběratelských vztahů. Během hodnocení se potvrdily vazby mezi zahraničními a místními firmami. Firmy s PZI využívají jak běžné služby, tak i komponenty pro svou hlavní činnost. Díky těmto vazbám tak může docházet k dalšímu přelévání dopadů PZI, které tak rozvíjí multiplikační efekty. Těmito efekty může být např. zvýšení zaměstnanosti u dodavatelů či přenos manažerského a technologického know – how. Tímto se vyvrací častý negativní poznatek, kdy se zahraniční

firmy izolují od firem v regionu a místní firmy nejsou schopné s nimi navazovat vazby. Lze tak pozorovat určité „zakořenění“ firem s PZI v regionu, z nějž vychází i následně sledované sociální vazby v podobě podpory aktivit v regionu.

Dle tabulky 1 dle Pavlínek (2004), shrnující možné efekty PZI lze z provedeného šetření potvrdit efekty uvedené v tabulce 12

Tabulka 12: Vyhodnocené efekty PZI v návaznosti na Pavlínek (2004)

Na úrovni podniků	*Na úrovni místní a regionální*
• expandující produkce • zvýšení produktivity práce • přístup k investičnímu kapitálu • přístup na celosvětový trh a k distribuční síti • transfer vyspělých technologií a know-how • zvýšení konkurenceschopnosti • Výzkum & Vývoj (R&D)	• zachování stávajících pracovních míst a vytvoření nových • zvýšení mezd • růst reálného příjmu • zvýšení exportu • kvalifikace pracovní síly • provize ze sociálních služeb pro místní společnost • „spillovers“ (přelévání) do lokální i regionální ekonomiky • subdodavatelské příležitosti pro místní firmy dodávat zahraničním firmám

Zdroj: vlastní zpracování

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo nalézt dopady, které s sebou přináší investice zahraničních firem do Zlínského kraje. Prvně byla popsána teoretická východiska, která souvisí s přílivem PZI a popisují fungování a chování zahraničních firem v hostitelské ekonomice. K obecnému rámci byla věnována pozornost přílivu PZI do České republiky. Tyto východiska následně přispěly k vlastnímu systému hodnocení. Zejména teoretická část dopadů PZI, které byla věnována vyšší pozornost z důvodu zaměření práce, přináší kritický i nekritický pohled na zahraniční investice a poskytuje tak širokou škálu možných efektů a úhlů pohledu, které lze z přílivu PZI zkoumat.

Pro účely zkoumání bylo vytvořeno vlastní empirické šetření. I přes problematické získávání dat byl vytvořen vzorek firem se zahraničním vlastnictvím, které jak se později ukázalo, vstoupily svými investicemi do kraje zejména formou kapitálového vstupu. Díky tomuto vzorku mohlo být šetření následně hodnoceno dle zvolených kritérií, které vyplývaly z odpovědí dotazníkového šetření. Ačkoli se povedlo získat vzorek zaměstnávající 10 tisíc lidí, z hlediska počtu firem může být tento vzorek zpochybněn. Nicméně vzhledem k různorodosti firem a faktu, že zkoumané PZI kopírovaly odvětvovou i teritoriální strukturu firem s PZI v ČR jej lze považovat za dostatečný a důvěryhodný, protože závěry šetření povětšinou potvrzovaly teoretické poznatky. Přesto s přihlédnutím na tento možný argument jsou závěry z šetření prezentovány v obecnější rovině a nelze je brát jako nezpochybnitelné fakty.

Prvně byly sledovány dopady na trh práce. Obecně nízký příliv PZI potvrdil nízký počet investic typu greenfield, přinášející skokový nárůst pracovních míst. Přesto dopad na zaměstnanost z hlediska počtu zaměstnanců z regionu byl hodnocen jako pozitivní, firmy vytvořily nezanedbatelný podíl na trhu práce. Zajímavé výsledky vyplynuly ve spojitosti se vzdělanostní strukturou. Ačkoli mají firmy z hlediska počtu zaměstnávaných osob největší dopad na zaměstnance s nižším vzděláním, vytváří pracovní místa pro kvalifikovanou pracovní sílu. Většina firem se však potýká s nedostatkem nalézání kvalifikovaných pracovníků. Z tohoto pohledu se i v rámci návaznosti na teorii potvrdil paradox mezi vysokou nezaměstnanosti a nabídkou volných pracovních míst. Firmy nenalézají v regionu i přes širokou základnu nezaměstnaných vhodné zaměstnance. V rámci teorie tak vyplynulo, že kraj z tohoto pohledu ztrácí schopnost absorbovat potencionální efekty z PZI. Dopad na nezaměstnanost je tak neutrální. S tím souvisela i kapitola vztahující se na zaměstnávání cizinců, kde byla nastíněna závislost přílivu cizinců s PZI.

U sledovaného dopadu na mzdy se jednoznačně potvrdily poznatky o vyšších mzdách ve firmách se zahraničním vlastnictvím. Následné spojení s teorií pak nastínilo možný dvojí efekt, který s vyššími mzdami vzniká. Pozitivně jsou také hodnoceny navázané kooperační vazby mezi firmami s PZI a firmami z regionu. Tento přínos leží v následném efektu přelévání (spillover) a s ním spojené multiplikační efekty na region.

Inovační potenciál firem pro region byl hodnocen jako neutrální. Dle teorie byly firmy označeny jako firmy know – how vytvářející. Ačkoli jako velmi přínosné lze chápat nadprůměrně inovační aktivity firem, tento poznatek je oslabován faktem, že většina firem je silně exportně zaměřených a produkce těchto firem nezůstává uvnitř regionu. V otázce životního prostředí nebyl sledován žádný výrazný přínos. Přesto lze hodnocené firmy označit jako environmentálně odpovědné. V hodnocení sociálních vazeb se ukázalo, že firmy s PZI jsou s regionem velmi spjaty ať ve spolupráci se vzdělávacími institucemi či dobrovolné podpoře nejrůznějších sdružení a zařízení v regionu. Jak v rámci této souvislosti, tak i v souvislosti s dodavatelskými vztahy lze pozorovat určité zakořenění firem v regionu, které se od svého okolí neizolují. Jako nepřímý efekt byl vysledován poznatek o zvyšování kvalifikace pracovníků, který je řešen i v rámci teorie jako jednoho ze spillover efektů.

Téma různorodosti dopadů PZI se vyznačuje širokou škálou možností k hodnocení. Z důvodu rozsahu práce i časové náročnosti pozorování a shromažďování informací nebylo možné postihnout všechny hlavní i vedlejší efekty plynoucí z lokalizace PZI v regionu a hledat mezi nimi souvislosti do větší hloubky. Při shromažďování informací a následném hodnocení bylo nalezeno několik poznatků, na které by mohla být detailnějším výzkumem upřena pozornost. Jsou to např.: dodavatelské vazby mezi samotnými firmami PZI, které částečně vyplynuly z šetření. Dále jsou to vazby mezi firmami a vzdělávacími institucemi a následná korelace s hledáním nedostatkové kvalifikované pracovní síly proti firmám, které s těmito institucemi nespolupracují. Široký potenciál bádání také nabízí spillover efekty. Při zkoumání rizik se nabízí efekt vytěsnění či přetahování zaměstnanců. Tyto efekty tato práce v analytické části nezahrnuje. Témat pro zkoumání dopadů PZI je tedy mnoho a při detailnějším zkoumání se mohou stát námětem v některé z navazujících kvalifikačních prací.

Zdroje:

BAŠTOVÁ, M., DOKOUPIL, J. (2010): Negativní dopady přímých zahraničních investic na trh práce města Plzně. Geografie, 115, č. 2, s. 188–206.

BENÁČEK, V. (2000): Přímé zahraniční investice v České republice: praxe, teorie a aplikace. Politická ekonomie, č. 1, s. 7–24.

Česká národní banka (2011). Přímé zahraniční investice 2009. [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/pzi/PZI_2010_CZ.pdf>.

DUNNING, J. H. (1998). Multinational Enterprises and the Global Economy. Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited, 920 s.

DVOŘÁČEK, J. (2006). Společné a nadnárodní podniky, Praha: Oeconomica, 199 s.

FALLON, G., COOK, M. (2010). Exploring the Regional Destribution of Inbound Foreign Direct Investment in the UK in Theory and Practice: Evidence from a Five-region Study in Regional Studies, Vol. 44, s. 337 – 353

JANÁČEK, K. (2004). Zahraniční investice a český trh práce. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=666>.

JEŘÁBKOVÁ, Z. (2008). Přímé zahraniční investice vybrané přínosy a náklady pro českou ekonomiku. [cit.2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120208.doc>.

JETMAR, M., KOUŘILOVÁ, J. (2006). Přímé zahraniční investice jako specifický nástroj regionální politiky. In Management regionální politiky a reforma veřejné správy. Praha: Linde, 361 s.

KADEŘÁBKOVÁ, A. a kol. (2007). Proces konvergence v nových členských zemích střední Evropy (EU-5). Výzkumná studie. Ministerstvo financí ČR., Praha, 68 s.

KARPÍŠEK, Z. (2003): Nabídka pracovních sil (Vybrané problémy dalšího vývoje zdrojů pracovních sil v ČR). Projekt Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti. VÚPSV, Praha. cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_137.pdf>. 83 s.

KRÁL, P. (2004): PZI a jejich vliv na dlouhodobé tempo růstu. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2004/cl_04_040219b.html>.

MACHKOVÁ, H. (2003). Mezinárodní marketing. Praha: Oeconomica. 151 s.

PAVLÍNEK, P. (2004): Regional Development Implications of Foreign Direct Investment in Central Europe. European Urban and Regional Studies, 11, č. 1, s. 47–70.

PLOEG Poelhekke, (2009). Foreign Direct Investment and Urban Concentrations: Unbundling Spatial Lags. In Journal of Regional Science. Vol. 49. s. 749-775.

SRHOLEC, M. (2004). Přímé zahraniční investice v České republice: teorie a praxe v mezinárodním srovnání. Praha: Linde, 171 s.

SRHOLEC, M. (2003). Přímé zahraniční investice a technologická změna. Politická ekonomie. 2003, č. 5, s. 695–713.

THOMAS, K. P. (2007). Investment incentives: Growing use, uncertain benefits, uneven controls, Geneva: Global Subsidies Initiative, [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://www.globalsubsidies.org/files/assets/GSI_Investment_Incentives.pdf>.

TONEV, P., TOUŠEK, V. (2002). Přímé zahraniční investice a regionální rozvoj. In V. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník referátů. Brno: Masarykova univerzita, s. 301-316.

WOKOUN, R., Tvrdoň, J. a kol. (2010): Přímé zahraniční investice a regionální rozvoj, Praha: Oeconomica, 203 s.

ZAMRAZILOVÁ, E. (2007). Přímé zahraniční investice v české ekonomice: rizika duality a role trhu práce. Politická ekonomie, č. 5, s. 579–602.

Zákon č. 219/1995 Sb.

Zákon č.72/2000 Sb.

Zdroje dat:

Český statistický úřad: Ekonomická aktivita obyvatelstva**.** [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/kraje/zl/publ/2003/sldb/kraj/data/cz/4.htm#46>.

Český statistický úřad: Statistická ročenka Zlínského kraje 2011. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.zlin.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/krajpubl/721011-11-r_2011-xz>.

Český statistický úřad: Statistický bulletin 1. až 4. čtvrtletí 2011. [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.zlin.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/krajpubl/721302-11-q4_2011-xz>.

Český statistický úřad (2010): Kvalita pracovní síly. [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/EE00343AC2/$File/72136310a2.pdf>.

Český statistický úřad (2009): Využití pracovní síly. [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.hradeckralove.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/EE00343AC3/$File/72136310a3.pdf>.

Český statistický úřad (2010): Inovační a neinovační podniky. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/2900313DBF/$File/960510a01.pdf>.

Česká národní banka: Přímé zahraniční investice. [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/index.html>.

CzechInvest: Podpora investic. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: <http://czechinvest.org/podpora-investic>.
Techprofil: Databáze Technologický profil ČR. [cit. 2012-05-19]. Dostupné z: <http://www.techprofil.cz/find.asp?action=byCounties&County=13>.
Ministerstvo spravedlnosti: Obchodní rejstřík. Dostupné z: <www.justice.cz>.
Certifikace ISO: [cit. 2012-05-20]. Dostupné z: <http://www.iso.cz/?page_id=40>.

Seznam tabulek a grafů

Graf 1: Objem PZI v České republice 16
Graf 2: Struktura PZI podle země investora 18
Graf 3: Příliv PZI do Zlínského kraje podle okresů 20
Graf 4: Odvětvová struktura zkoumaných firem 24
Graf 5: Podíl dojíždějících zaměstnanců ve firmách PZI ze vzdálenosti větší než 15 km 26
Graf 6: Podíl firem PZI dle nejpočetnější vzdělanostní skupiny zaměstnanců 27
Graf 7: Vývoj vzdělanostní struktury zaměstnanců ve Zlínském kraji 28
Graf 8: Vývoj přílivu PZI do Zlínského kraje 28
Graf 9: Vývoj počtu zaměstnaných cizinců ve Zlínském kraji 33

Obrázek 1: Rozložení zkoumaných PZI v kraji 23

Tabulka 1: : Efekty PZI 15
Tabulka 2: Příliv PZI do krajů ČR 19
Tabulka 3: Struktura dotazovaných firem 24
Tabulka 4: Členění firem dle podílu dojíždějících zaměstnanců 26
Tabulka 5: Podíly PZI v kraji na vybrané ukazatele 27
Tabulka 6: Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v regionu 30
Tabulka 7: Členění firem dle nedostatku pracovních sil 31
Tabulka 8: Počet studentů vysokých škol technického zaměření 31
Tabulka 9: Průměrné mzdy ve sledovaných firmách 34
Tabulka 10: Dodavatelsko – odběratelské vztahy firem PZI 35
Tabulka 11: Firmy zabývající se inovacemi 36
Tabulka 12: Vyhodnocené efekty PZI v návaznosti na Pavlínek (2004) 39

Příloha

Dotazník pro podniky se zahraniční účastí ve Zlínském kraji

1. Jaký je počet zaměstnanců a kolik zaměstnanců v % přibližně dojíždí ze vzdálenosti větší než 15 km? (hranice okresu…….)

do 10%	
11 – 20%	
20 – 30%	
30 – 40%	
nad 40%	

2. Jaká vzdělanostní skupina zaměstnanců je nejpočetnější?

základní	
odborné s výučním listem	
odborné s maturitou	
vysokoškolské	

3. Zaměstnává firma cizince?

4. Nachází firma vhodné kvalifikované zaměstnance? Popř. jací zaměstnanci jí chybí?

5. Jaká je průměrná mzda firmy?

6. Využívá firma dodavatele z okresu či obecně ze Zlínského kraje?

7. Kam exportuje firma produkci a jaké % odběratelů je v rámci Zlínského kraje?

8. Provádí firma svůj vlastní výzkum nebo inovace či je přímo inovativně zaměřená?

9. Jaké jsou investice do rozvoje firmy?

Stavby a rekonstrukce	
Obnova zařízení	
Technologie, výzkum a vývoj	
jiné	

10. Působí firma pozitivně z hlediska životního prostředí nad rámec zákona?

11. Podporuje firma nějaké vzdělávací instituce, společenské akce, zájmové kluby či charitu?